

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

Jaargang 24

Nummer 2

Juni 2011

Diaconale kernwoorden. *Barmhartigheid en gerechtigheid.*

Gerrit Deems promoveert op Alfons Ariëns
Werkdag over armoede in bisdom Den Bosch
Ab Harrewijn Prijs 2011
Dienen en delen. Basisboek diaconaat

Inhoud

Ter inleiding	1
Barmhartigheid en gerechtigheid	2
Weet u nog? Diaconale column	7
Gerrit Deems promoveert op onderzoek naar Alfons Ariëns	10
Parochies doen aan armoedebestrijding	14
Diaconie als wezenlijk onderdeel van de parochie	16
Projectentocht Leiden	20
Alternatieven voor vreemdelingenbewaring in Nederland	22
Spaarproject Eerste Communie Maarssenbroek	24
Ab Harrewijn Prijs 2011	26
De Konya Criteria vanuit de Islam	29
Kerken en SchuldHulpMaatjes	31
Platform Diaconale Ecclesiologie bestaat 25 jaar	33
Een eigen charisma boekbespreking	35
Dienen en delen. Basisboek diaconaat boekbespreking	39
Agenda en weetjes	43
Cordaid Programma Nederland	44
Colofon	
Meditatief: <i>Nood aan jou</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* wil ingaan op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke ontwikkelingen, beleidsmatige ontwikkelingen, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer is uitgebreid. Zo kan *Diakonie & Parochie* uitgroeien naar een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

[Foto Peter de Bie]

Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad is een van de partners in het programma Schuld-HulpMaatje, dat zich nu binnen de kerken ontvouwt. Er gaat veel organisatie, planning, training, schrijven, praten, bellen en mailen om in dit project. Wat je raakt is het verhaal van een maatje en de mens in nood.

Neem nou Kennny en Jan. Kenny is in de schulden terecht gekomen na het overlijden van zijn vader en een verhuizing naar jongerenhuisvesting. Onvoorbereid op een leven als volwassene moet Kenny het allemaal zelf uitzoeken. Dat gaat niet goed. Als hij weer uit zijn huis gezet dreigt te worden zoekt hij hulp. Maatje Jan komt dan in zijn leven binnen. Jan helpt met het ordenen van de chaos in de administratie, in het leven van Kenny. Prioriteiten worden bepaald, een afbetalingsregeling gemaakt, een manier van budgetteren opgesteld. Later helpt Jan met het vinden van betaald werk. Na vijf jaar ziet het leven van Kenny er weer goed uit. Jan heeft Kenny ook een vadergevoel gegeven.

Neem nu die vier maatjes, die in Kafarnaüm hun lamme vriend bij Jezus willen brengen. Het is zo druk dat ze er niet door komen met die draagbaar. Geen nood: vier sterke mannen weten met hun maatje de weg naar het dak te vinden en laten hem zakken voor Jezus. Jezus ziet hun geloof en vergeeft de zonden van de lamme. Na een twistgesprek met enkele schriftgeleerden over de uitleg van dat zonden vergeven geneest Jezus de lamme: "Sta op, neem uw bed mee en ga naar huis". Iedereen stond er versteld van, maar de maatjes zullen elkaar een high-five gegeven hebben.

Neem nu Alfons Ariëns, die een dikke eeuw geleden de eerste arbeidspastor werd in Nederland. Hij is vooral een maatschappelijk

theoloog, die in de praktijk van de kerk in de wereld mensen maatjes van elkaar maakt. Ariëns is een doener, een bouwer, een man die mensen zelf aan het werk zet. Van arbeiders tot vrouwen, van jongeren tot drankbestrijders, van woningcorporaties tot journalisten, van harmonie tot duivenclub. Ariëns staat met zijn plan tot zelforganisatie aan het begin van de emancipatie van het katholieke volksdeel in Nederland. Gerrit Deems heeft zijn leven gewijd aan het onderzoek naar deze bewogen priester.

U heeft het tweede nummer van een spraakmakend tijdschrift in handen. U leest over diaconie van vroeger en nu. Waar komt diaconie vandaan en waarom hoort die taak wezenlijk bij de parochie? Wat moet je er onder verstaan? Grote en kleine voorbeelden geven aan hoe concreet diaconie is en hoeveel mensen er bij betrokken zijn.

Het eerste nummer van *Diakonie & Parochie* in de nieuwe opzet en vormgeving is u goed bevallen. Er zijn veel positieve reacties binnengekomen bij de redactie. De inhoud kunt u waarderen. De vormgeving spreekt aan. Het formaat ligt lekker in de hand en staat goed in de boekenkast. Wel wilt u wat grotere lettertjes en daar is in dit nummer voor gezorgd. Een belangrijk gegeven voor die waardering is dat een kleine tachtig nieuwe lezers het de moeite waard vonden om zich te abonneren.

De redactie hoopt dat dit tijdschrift uw diaconale lijfblad zal worden. Het LKDB doet in ieder geval zijn best om bij de tijd en de actualiteit te blijven. Voor al uw reacties, meningen en graag uw artikelen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Barmhartigheid en gerechtigheid: tegenstelling of hand in hand?

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK

Diaconie is actueel. Er wordt steeds meer een beroep gedaan op kerkelijke inzet voor mensen in nood. Denk aan de opkomst van de voedselbanken sinds 2000, de vele kleding- en ruilwinkels, eetgelegenheden voor armen en eenzamen, collectes, kerstpakkettenacties, maatjesprojecten zoals SchuldHulpMaatje, et cetera.

Waar gaat het om bij diaconie? Wat pak je op en wat laat je liggen? Waar doe je als kerkelijke vrijwilliger goed aan? Hoe voorkom je dat kerken de gaten gaan opvullen, die de overheid en andere economisch sterkere partijen in de samenleving laten vallen door de vele bezuinigingen op de sociale zekerheid, de zorg, het welzijn? Kom je nog toe aan de oorzaken van die noden? Is er nog zicht op het werken aan structuren van barmhartigheid?

Barmhartigheid en gerechtigheid

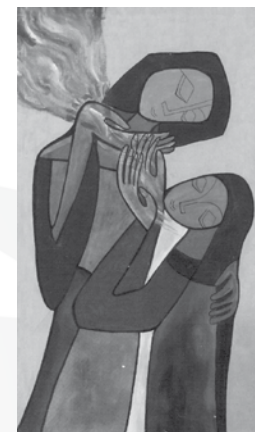
Barmhartigheid en gerechtigheid zijn twee kernwoorden uit de drie grote religies: jodendom, christendom en islam. We lezen in de heilige boeken van deze drie religies hoe God een verbond heeft gesloten met de mensen en met zijn schepping. Ons christelijk geloof start bij het dubbelgebod: heb God lief en de medemens als uzelf. De vertaling vinden we in de woorden barmhartigheid en gerechtigheid, die door de hele Bijbel te lezen zijn. God is barmhartigheid en God is gerechtigheid. De dienst aan God, omgezet in de dienst aan mensen, leidt

als vanzelf tot de vraag hoe wij barmhartig en rechtvaardig kunnen zijn (zie ook de encycliek *Deus caritas est* van Paus Benedictus XVI).

Op basis van het verbond van die God met zijn volk behoort men de kwetsbare mensen, vreemdelingen, weduwen en wezen bescherming te bieden. Deze barmhartigheid ontstaat uit een ervaring van verbondenheid, met mensen en met God, die uit het diepste van de mens voorkomt. Daaruit ontspringt een handelen dat goed doet aan wie het nodig heeft. De werken van barmhartigheid behoren tot de oudste tradities van de christelijke kerk. Het zijn daden van christelijke naastenliefde. Het zijn werken die uit liefde tot de naaste en uit liefde tot God verricht worden, en daarom ook wel 'liefdewerken' worden genoemd (Mattheüs 25, 31-46). De werken zijn heel concreet geformuleerde opdrachten: hongerigen voeden, dorstigen

laven, vreemdelingen herbergen, naakten kleden, zieken bezoeken, en gevangenen bezoeken. De werken van barmhartigheid gaan in het jodendom vergezeld van de oproep doden te begraven. Ook in de Talmud, de Rabbijnse uitlegtraditie, is er rond deze werken een uitgebreide uitleg te vinden. Deze werken van barmhartigheid zijn ook in de islamitische traditie terug te vinden. Kijk maar eens naar de uitleg van de *zakat* of armoedebelasting. Er worden zeven groepen mensen genoemd in de koran: armen, arbeidsongeschikten, degenen die bevrijd

moeten worden, mensen met schulden en verdwaalde reizigers, de overheid die de belasting int en verdeelt en de ontmoeting met andersgelovigen.

Dorstigen laven

doorheen de christelijke traditie kent men de werken van barmhartigheid. Vanaf de twaalfde eeuw ontstaan twee lijsten, een met de zeven al genoemde lichamelijke en een andere met zeven geestelijke werken van barmhartigheid. Die laatste lijst ziet er als volgt uit: de zondaars straffen, de onwetenden leren, voor de zaligheid van de naaste bidden, de twijfelachtigen goede raad geven, de bedroefden vertroosten, het onrecht geduldig lijden en de zonden vergeven. Bij diaconie gaat het vooral om het lenigen van de zeven lichamelijke behoeften van mensen in de knel. In onze dagen is ook vredesdiaconaat belangrijk en daarmee samenhangend het werken aan verzoening. Daarmee komt de redactie van het Handboek Diaconiewetenschap *'Barmhartigheid en gerechtigheid'* (2004) tot acht werken van barmhartigheid. In het moderne taalgebruik zou je in plaats van Werken van barmhartigheid ook kunnen spreken van streefdoelen of meetpunten voor de maatschappelijke en diaconale inzet van gelovigen.

Actuele vertaling in de Millenniumdoelen

In 2000 hebben de regeringsleiders van 189 landen, waaronder Nederland, een aantal afspraken gemaakt: de 'Millenniumdoelen'. Deze zijn een actuele mondiale vertaling van de werken van barmhartigheid. We leven in een wereld, waarin de economie globaliseert. Honger heeft te maken met een wereldwijd voedselprobleem en internationaal ongelijke landbouwverhoudingen, met een tekort aan drinkwater, vervuiling en commercialisering van drinkwater. Naakten kleden heeft te

maken met het herkleiden van mensen die geen 'schone kleren' hebben ('vuile kleren' worden gemaakt wanneer er kinderarbeid bij betrokken is). Heel actueel is het herbergen van vreemdelingen met de vluchtelingen, migranten en asielzoekers. Gevangenen bezoeken is ook op te vatten als het opzoeken van mensen die gevangen zijn geraakt in allerlei systemen, variërend van politiek-economische tot oorlogszuchtige, religieuze, racistische of welke dan ook. Mensen die gevangen zijn geraakt in zinloos geweld. Zieken bezoeken betekent ook aandacht besteden aan ziekten wereldwijd waarvan wij in het rijke Westen denken dat ze niet (meer) bestaan, zoals malaria en tbc, of aan kindersterfte of sterfte van moeders. Het 'doden begraven' is vanuit een gruwelijke pestepidemie in de Middeleeuwen een bijzondere toevoeging aan de werken van barmhartigheid, want je kon er zelf dood door gaan. Momenteel kunnen we dit werk misschien het beste relateren aan Aids, de wereldwijde epidemie waaraan jaarlijks miljoenen mensen sterven en die jaarlijks honderdduizenden kinderen tot wezen maakt. En er is alle reden om het vrede stichten als een apart werk van barmhartigheid te formuleren.

De hedendaagse werken van barmhartigheid zijn te herkennen in de Millenniumdoelen van de VN. Om die doelen te halen in 2015 zijn er extra inspanningen nodig vooral in de rijkere landen. Wij als burgers van die landen moeten doen wat we beloofd hebben. Willen we iets van deze doelen waarmaken, dan is ons aller inzet nodig. Daarom is de strijd tegen armoede zo belangrijk. Wat wij hier toestaan in eigen land, staan we ook toe in de wereld en andersom.

Hongerigen voeden

Vreemdelingen
herbergen

Streven naar gerechtigheid

Barmhartigheid alleen is niet genoeg. Er is ook gerechtigheid nodig, het streven naar en werken aan zodanige structuren in de samenleving, dat elk mens tot zijn recht komt. Gerechtigheid ontstaat niet zomaar. Immers bij normaal functioneren ontstaan in de samenleving tegelijkertijd processen van verarming en verrijking. De dynamiek van verschillen leidt ertoe, dat bij de mensen met meer talenten en gezondheid rijkdommen bij elkaar komen, en dat bij mensen met minder talenten en gezondheid armoede en uitsluiting bij elkaar komen. Ongecorrigeerd gaat het rijk worden steeds verder evenals het arm worden. Gerechtigheid als Gods andere naam is de oproep om de wet van de economisch sterkste te corrigeren ten gunste van het recht van de arme.

Twee kernwoorden

Barmhartigheid en gerechtigheid keren telkens weer terug in de theorie en praktijk van diaconie. Een meer praktische vertaling gebruikt de Arme Kant van Nederland in het motto 'helpen onder protest'. Mensen in nood moet je niet links laten liggen, maar concreet helpen. Aldus de kern van de parabel van de barmhartige Samaritaan. Tegelijk moet je zoeken naar andere en betere oplossingen voor de nood. De mens in nood breng je onder bij anderen, die beter kunnen helpen. Je vraagt je af of er meer mensen in nood zijn. En hoe het komt dat ze in nood zijn? Waarom roven rovers, zoals in het verhaal van de barmhartige Samaritaan? En kan dat niet voorkomen worden door een betere verdeling van geld, land, goed, onderwijs, werk? Een manier is om de komende jaren bewust te werken aan een 'economie van genoeg'. Aan een tegengaan van de processen van verrijking aan de bovenkant en van verarming aan de onderkant van de samenleving. In Nederland, Europa en wereldwijd. Internationale spiritualiteit en solidariteit vragen om internationale soberheid. We kunnen

grenzen stellen aan de eigen groei, voorspoed en welvaart. We zullen sober moeten zijn en meer moeten delen met anderen.

Praktijken van diaconie

Tot ongeveer 1960 was het woord 'diaconie' in Nederland vooral een protestants woord en in de katholieke wereld nagenoeg onbekend. Daar sprak men vooral van caritas. In de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw kwam in de Kerk de maatschappelijk taak van de christen opnieuw in de aandacht onder invloed van maatschappijkritische stromingen, de vredesbeweging, emancipatiebewegingen, groeiende belangstelling voor ontwikkelingsproblematiek, politieke en bevrijdingstheologie (Henk Meeuws, 'Diaconie en caritas in de rk-kerk', in: *Barmhartigheid en gerechtigheid. Handboek diaconiewetenschap*, Kok Kampen en DISK Amsterdam, 2004, pag. 54). We zien hier een grote verruiming van het veld van de diaconie. Er ontstonden werkgroepen Kerk & Samenleving, Missie, Vrede en Ontwikkeling (MOV), en Kerk & Werk. Dit hele veld kreeg de naam 'diaconie'. Het Landelijk Pastoraal Overleg van 1987 omschreef diaconie als volgt. "(Parochiële) Diaconie is allerlei manieren waarop groepen van christenen (waaronder parochies) zich solidariseren met mensen in

nood en/of (mee)werken aan het oplossen van maatschappelijke problemen". Hierop aansluitend wordt ook vaak als omschrijving gegeven: "Diaconie is de christelijke dienst van zorg, strijd/verzet en solidariteit ten dienste van mensen in nood". Zorg, solidariteit en verzet zijn er de drie wezenlijke aspecten van. Met 'zorg' wordt bedoeld: de acute en blijvende hulpverlening aan mensen in nood. 'Solidariteit' houdt in: hun kant kiezen en naast hen blijven staan. 'Verzet' staat voor: weerstand bieden tegen elke vorm van onrecht en zich inzetten voor zodanige verandering van situaties en structuren dat mensen tot hun recht kunnen komen. We spreken liever van 'verzet' dan van 'strijd', omdat dit laatste woord in onze samenleving al snel aan het

gebruik van geweld doet denken en dat is niet wat we beogen. Bovendien past 'verzet' beter bij de traditie van gelovige tegenbewegingen waar we ons bij willen aansluiten (zie 'Wanneer hebben wij u gezien? Op zoek naar de schatten van de kerk', Beleidsnota over de diaconie in het bisdom Rotterdam, bisdom Rotterdam, 2000, pag. 13).

Zieken bezoeken

Vanwege het besef dat veel lijden en nood mede het gevolg is van menselijk onrecht komt hier een nieuw kernwoord naar voren als onderdeel van diaconie: 'gerechtigheid' als aanvulling en correctie op de oude woorden barmhartigheid, caritas en liefdadigheid. Het eerste oecumenische handboek diaconie is in 2004 verschenen onder de titel: *Barmhartigheid en gerechtigheid; handboek diaconiewetenschap*. Op grond van verkenningen in meer dan vierhonderd pagina's wordt de volgende definitie gegeven (p. 392): "Onder diaconaat/diaconie verstaan we het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen, dat gericht is op het voorkomen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en sociaal-maatschappelijke nood van individuen en van groepen van mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving."

Een driedovoudige dienst: barmhartigheid, gerechtigheid en verzoening

Meer dan door definitie en afbakening valt diaconie te karakteriseren met een drietal sleutelwoorden of een drietal diensten, en deze zijn: zorg en barmhartigheid, gerechtigheid, verzoening en vergeving. Vergelijk de kadernota Diaconie van het aartsbisdom Utrecht: *In Gods Naam Doen*, (Utrecht, september 2005, pag. 34-36).

Zorg en barmhartigheid (Geef ons vandaag het brood dat we nodig hebben)

Zorg heeft allereerst te maken met materiële noden. Die staan voorop bij de werken van barmhartigheid. Ruimer gezien betreft dat ook het nabij zijn aan mensen in de breekbaarheid en kwetsbaarheid van het leven. Gedeelde vreugde is dubbele vreugde, gedeelde smart is halve smart. Maar het gaat verder dan het oplossen van materiële nood. Mensen lijden aan hun lijden, hun ziekte, hun onmacht. We hebben hier te maken met menselijke tragiek. Het is een gevaarlijke illusie te denken dat alle leed te verhelpen is. Het lijden tast soms de zin van je bestaan aan. Dan betreft het de tweede dood, waarover we zingen in de voorbede *Groter dan ons hart*: 'laat niet de dood die alles scheidt en leeg maakt, laat niet de tweede dood over ons komen' (GvL 448). Het leven is voortdurend afscheid nemen, het meest uiteraard bij het verlies van een dierbare, maar ook bij het afscheid van je jeugd of van het werkzame leven. Aandachtige nabijheid kan hier wonderen doen.

Gerechtigheid (En breng ons niet in beproeving, maar red ons uit de greep van het kwaad)

Een van de namen van God is 'hartstocht voor gerechtigheid'. Daar waar lijden en dood door anderen worden aangedaan, gebeurt onrecht. Dat vraagt van christenen inzet voor gerechtigheid. We leven en geloven binnen de traditie van een God die opkomt voor slachtoffers van onrecht. Er is niet alleen onrecht dat mensen elkaar aandoen, maar er is ook veel onrecht dat heerst in verhoudingen en structuren. De laatste bede van het Onze Vader is niet voor niets vertaald met: 'en red ons uit de greep van

Naakten kleden

Gevangenen bezoeken

het kwaad'. Criterium bij uitstek voor gerechtigheid is de onvervreembare waardigheid van de mens (Encycliek *Dignitatis humanae*) en het respect voor de natuur.

'Als uitgangspunten staan bij christenen centraal: de waardigheid van iedere mens en het recht (en de plicht) om te leven in vrijheid en verantwoordelijkheid, in verbondenheid met anderen. De morele beginselen die daaruit volgen vragen om sociale verantwoordelijkheid en solidariteit, om subsidiariteit, om een cultuur van overleg en participatie, om aandacht voor arbeid en zorg. Paus Johannes Paulus II heeft aan dit katholieke sociale denken sterke impulsen gegeven. Het woord 'solidariteit' staat bij de Paus, op grond van het Evangelie, centraal. Hij omschreef 'solidariteit' eens als: "Het vaste en volhardende besluit om zich in te zetten voor het algemeen welzijn van allen en van ieder, omdat wij werkelijk allen verantwoordelijk zijn voor allen". U mag dus van ons, katholieken, verwachten, dat wij niet louter gericht zijn op ons individuele zieleheil en onze eigen katholieke gemeenschap, maar dat wij medeburgers willen zijn die hun rijkdommen en kundigheden willen inzetten voor het algemeen welzijn'. (Toespraak Adrianus Kardinaal Simonis op het symposium 'Lessen voor de toekomst' van de Provincie Utrecht, 13 februari 2003.)

Allerlei maatschappelijke organisaties zijn actief voor gerechtigheid en vrede. Christenen, parochies en genootschappen kunnen daarin hun bijdrage leveren en ook zelf iets ondernemen. De kunst is te onderscheiden tussen wat in onze macht ligt om te veranderen en wat niet, en tussen tragisch lijden en onrecht. Het gebed van Hammarskjöld kan ons hierbij helpen: "God, geef mij de kracht om te dragen wat onveranderlijk is, geef mij de moed om te veranderen wat ik kan veranderen, en geef mij de wijsheid om tussen beide te onderscheiden". Die kunst van het onderscheiden is heilzaam voor wie diaconaal wil handelen. Het is ook heilzaam anderen te helpen dit onderscheid aan te brengen in hun leven.

Doden begraven

Verzoening en vergeving (Vergeef ons onze schulden, zoals wij hebben vergeven die ons iets schuldig was)

De derde diaconale dienst is die van bijdragen aan verzoening en vergeving. Deze dimensie is allereerst van belang voor christenen zelf die diaconaal handelen. Want in zorg voor anderen zullen we onvermijdelijk tekortschieten, onze armen blijken steeds weer te kort, en in de inzet voor gerechtigheid is het bijna onmogelijk geen enkele vorm van geweld te gebruiken. Zelf zijn we aangewezen op vergeving om diaconaal actief en blijmoedig te kunnen blijven. De bede in het 'Onze Vader' geeft aan

dat er een innerlijke samenhang bestaat tussen vergeving door God en elkaar vergeven. Elkaar vergeven is zowel voorwaarde als vrucht van vergeving door God. Ons zelf vergeven is vaak het moeilijkst. Tot onze troost en verzoening schrijft de apostel Johannes: 'En zelfs als ons hart ons aanklaagt: God is groter dan ons hart' (1 Joh. 3,20).

In het klein is de dienst van verzoening belangrijk in families en buurten, in het groot tussen bevolkingsgroepen en religieuze groeperingen. Verzoening zonder vergeving te vragen is niet mogelijk.

Verzoeningscommissies in Zuid Afrika en Argentinië maken dat duidelijk.

Verzoenen heeft als basis het scheppen van verbinding, met name van verbindingen buiten de eigen kring, het denken in 'wij' en 'zij' overstijgen, bijvoorbeeld bij de ontmoeting van moslimvrouwen en christenvrouwen. In combinatie met de inzet voor gerechtigheid betekent dat vooral een inzet voor mensen en groepen die worden uitgesloten en niet of minder deelhebben aan het maatschappelijk en/of kerkelijk leven. Diaconale solidariteit zal niet rusten totdat mensen hun plaats hebben gevonden en gekregen.

De serie *Werken van Barmhartigheid* is geschilderd door zuster Ludwina Foolen sfc uit Veghel en is in de jaren negentig van de vorige eeuw gebruikt door de kerken van Amersfoort-Noord, Hoogland en Hooglanderveen bij het jaarthema *Werken van Barmhartigheid*.

Weet u nog?

Henk Meeuws is voorzitter van het LKDB en hij heeft deze diaconale column uitgesproken tijdens een diaconale werkdag in het bisdom 's-Hertogenbosch op 10 maart 2010

1963

Weet u nog? ... De Algemene Bijstandswet! Die kwam in dat jaar tot stand en werd per 1 januari 1965 van kracht. Zij bepaalde dat de burgerlijke overheid niet alleen het recht maar zelfs de plicht heeft materiële ondersteuning te bieden aan elke Nederlandse burger die niet zelf over voldoende bestaansmiddelen beschikt. Deze wet was de bekroning van een lange maatschappelijke en kerkelijke ontwikkeling in de zorg voor mensen in nood: wat 'weldadige gunst' was moest 'vast recht' worden, in plaats van goedbedoelde caritas / liefdadigheid moest wet en regelgeving komen, voor een rechtvaardige verdeling van de welvaart zou de economische orde borg staan gefundeerd op normen van algemeen menselijke moraal. Zo kwam de oeroude caritas – die we tegenwoordig 'diaconie' noemen – in de marge van het maatschappelijk leven terecht: als restactiviteit van christengelovigen (die overigens naar de verwachting van verlichte geesten op termijn geen maatschappelijk rol meer zouden spelen).

1964

Weet u nog? Algemeen Reglement voor de Caritas Instelling. De Nederlandse Bisschoppenconferentie reageerde alert op de zich aandienende situatie en vaardigde in 1964 een nieuw *Algemeen Reglement voor de Parochiële Caritas-instelling* uit. Daarin werd aan de kerkelijke caritas nog slechts een marginale taak toebedeeld: bijstand in uitzonderlijke gevallen van financiële nood van individuen of groepen. Voortaan

Henk Meeuws [Foto: Tiddo Braun]

immers zou de zorg voor mensen in nood de verantwoordelijkheid van de burgerlijke overheid zijn, en zou die last in beginsel niet langer op de schouders van de kerk rusten. Zo verschoof de oeroude caritas feitelijk ook naar de marge van het kerkelijk leven: caritas-bij-wijze-van-uitzondering. En zo leek de kerk zich in de moderne samenleving te kunnen wijden aan de haar specifiek toekomstige taak: de zorg voor het geloofsleven van haar leden (waarbij dit geloofsleven werd verstaan als 'geestelijk' leven, geuit in en gevoed door liturgie, gebed, verkondiging in eigen kring).

1996

Weet u nog?... Preciezer gezegd: 2 oktober 1996. Weet u nog? Toen deed de toenmalige bisschop van Breda, Mgr. Tiny Muskens, een uitspraak die grote beroering wekte. In het VPRO programma Veldpost verklaarde hij dat hij niet zou vallen over een arme die brood steelt, dat armoede soms ook diefstal kan rechtvaardigen. Hij heeft het geweten. “Bisschop praat stelen goed” kopte De Telegraaf, dagblad van Wakker Nederland, de dag erna. Van rechts tot links vielen politici over Muskens heen. Hoe haalde hij het in zijn hoofd! PvdA-Kamerlid Noorman-Den Uyl reageerde verontwaardigd: “De armoedesituatie in Nederland is heel serieus, maar echte broodnood, zoals vroeger, hebben we gelukkig nog niet. De uitspraken vind ik echt te ver gaan”. Dat vond ook VVD-Kamerlid Remkens: “Ik kan daar geen enkel begrip voor opbrengen!”. Ook CDA-Kamerlid Mateman was het niet met Muskens eens; klaarblijkelijk niet gehinderd door enige kennis van de kerkelijke Sociale Leer spotte hij: “Ik vraag mij af wat de katholieke bakkersvereniging in Brabant hier van vindt”. PvdA-Kamerlid Vos vroeg zich eveneens hardop af wat de kerkleider in hemelsnaam bezielde: “Laat hem eerst eens naar de problemen hij zijn eigen achterban kijken, in plaats van ons met dergelijke boodschappen te bestoken”. En wat later waste VVD-leider Bolkestein de bisschop in een gesprek met de VVD fractie nog eens stevig de oren: onder verwijzing naar enkele verzen uit Spreuken 6 (vermeld in De Volkskrant van 10 oktober) kwalificeerde hij Muskens uitspraak als “onbezonnen en daarom betreurenswaardig” – en sloot de bespreking zonder de bisschop een weerwoord te gunnen. (De bij die gelegenheid geciteerde verzen kan ik niet overigens niet terugvinden in het boek der Spreuken; Bolkestein putte zijn wijsheid wellicht uit een apocrief geschrift?) Muskens verweerde zich natuurlijk: een bisschop is ‘pastor’ voor alle mensen, bij zijn wijding is hem de zorg zeker ook van de armen toevertrouwd, zo voerde Muskens aan. En bovendien zei hij toch niets nieuws: “De katholieke moraal heeft altijd al duidelijk gemaakt dat als je zo arm bent

dat je niet meer kunt leven, je een brood mag weghalen uit de winkel” (vgl. par. 2408 van de *Catechismus* van Katholieke Kerk). Niet wetten en regelgeving zijn uiteindelijk beslissend doch de waarden waarop ze gefundeerd zijn – en de meest elementaire waarde is de menselijke waardigheid. De grondtoon van de kritiek die vervolgens ook minister-president Kok bisschop Muskens voorhield was dat hij niet alleen niet van wanten wist en beter acht kon slaan op de balk in zijn eigen oog, maar dat hij zich begaf op een terrein dat niet onder zijn competentie viel omdat het om een publieke zaak ging en niet om over een kwestie van het (kerkelijke en persoonlijke) geloofsleven. In dit verband is het leerzaam nog een ander jaartal in herinnering te roepen.

1941

Weet u nog?..... Bezettingstijd. Toen de Duitse bezettingsmacht na de capitulatie in mei 1940 greep op heel de Nederlandse samenleving trachtte te krijgen (“Gleichschaltung”), werden verordeningen uitgevaardigd die ondermeer ook tot doel hadden het diaconale werk van de Hervormde Kerk onder nationaalsocialistisch regiem te brengen. De machthebbers gingen er blijkbaar vanuit, dat het in de diaconie niet om een ‘godsdienstige’ doch om een gewoon-menselijke aangelegenheid ging waarin de eigenheid van christelijk geloof en kerk niet in het geding was. De Hervormde Kerk was evenwel een andere mening toegedaan en verzette zich heftig tegen de maatregelen. In zijn schrijven van 17 juli 1941 ‘aan den Commissaris voor niet-commerciële verenigingen’ verweerde de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk zich er ten slotte – en met succes – tegen met deze principiële stellingname: “*Wie de Diaconie aantast, belemmert de Kerk in de uitoefening van een haar door Christus opgedragen taak, hij tast den eredienst der Kerk aan*”. Toen het erop aankwam, toen een heldere standpuntbepaling hoogst urgent was, beleed de Synode in 1941 haar trouw aan wat zij kenmerkte als “een grondstelling der Christelijke Kerk”: in de diaconie is de kerk als zodanig in het geding omdat

diaconie intrinsiek tot haar taakvervulling, haar ‘eredienst’, behoort. Deze grondstelling weet de christelijke kerk gefundeerd in haar Heilige Schriften, waar bv. in de Jakobusbrief geschreven staat (in mijn vertaling): “Voor God, onze Vader, is dit pure en onbevleete eredienst: wezen en weduwen bezoeken in hun nood, zichzelf vrijhouden van besmetting door de wereld” (Jak. 1:27. Vgl. ook o.m.: Wijsheid van Jezus Sirach 35:14-20; Jesaja 58:6-7; Jeremia 22:16; Micha 6:6-8; 1 Joh.4:20; Romeinen, 12:1-8).

2010 Terug naar onze dagen

Weet u nog? ... Scheiding tussen geloof en samenleving. In de vorige eeuw leek een soort boedelscheiding haar beslag gekregen te hebben. De kerk is er voor het ‘het geloof’, het geloof gaat over ‘geestelijke’ zaken, en die behoren tot de privésfeer. Het individuele en collectieve (ook materiële) welzijn daarentegen behoren tot de publieke sfeer en daar gaat de burgerlijke overheid over. Sedert enige tijd is deze boedelscheiding problematisch geworden. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wijdde er ondermeer spraakmakende rapporten over *Waarden en Normen in het sociale verkeer* en over *Geloven in het publieke domein* aan. Vaststaande grenzen blijken te vervagen. Zonder een besef van wat ‘heilig’ is vaart geen samenleving wel. Burgerlijk bestuur is gebonden dienstbaar te zijn aan fundamentele waarden; en de meest elementaire waarde is de waardigheid van alle mensen, van ieder mens. En van zijn kant verklaarde Benedictus XVI, in de geest van de Algemene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, in zijn encycliek *Deus caritas est* dat ‘caritas’ (diaconie dus) voor de kerk een opdracht is die zij niet aan anderen kan overlaten, omdat het liefdebetoon tot haar oereigen wezen behoort. “Geloof, eredienst en moraal zijn in elkaar gestrengeld tot één enkele werkelijkheid die vorm krijgt in onze ontmoeting met Gods *agapè*. Hier houdt de gebruikelijke tegenstelling tussen eredienst en moraal eenvoudigweg geen stand. ‘Eredienst’ zelf, eucharistische gemeenschap, omvat de werkelijkheid van

zowel bemind te worden als ook anderen op hun beurt lief te hebben. Eucharistie die zich niet vertaalt in concrete beoefening van de liefde is ten diepste onvolledig” (nr.14).

Mensendienst en Gods dienst

Eredienst dus, eerbetoon. Barmhartigheid en gerechtigheid: een kwestie van ‘eerbetoon’. In de samenleving en in de kerk gaat het om dienst aan de diepste en hoogste waardigheid van de mens. En volgens christelijke geloofsovertuiging wordt daarin God gediend. Barmhartigheid kan omschreven worden als de dragende grondhouding van de mens die een ‘warm’ hart heeft jegens hen die in de miserie zitten. Dat komt tot uitdrukking in het Latijnse woord ‘*misericordia*’. Thomas van Aquino typeert de deugd van barmhartigheid treffend als: “de compassie in ons hart met het lijden van anderen, waardoor wij gedreven worden te helpen, als het ons mogelijk is”. Zo wordt in het diaconaal werkboek *Zeven werken van barmhartigheid* (Rotterdam, 1999) over deze deugd gezegd: “Op veel plaatsen in het Oude Testament is sprake van God die zelf barmhartig is en wenst dat mensen tot hun recht komen. Op basis van het verbond van die God met zijn volk behoort men de kwetsbare mensen bescherming te bieden. Deze barmhartigheid ontstaat uit een ervaring van verbondenheid, met mensen en met God, die uit het diepste van de mens voorkomt. Daaruit ontspringt een handelen dat goed doet aan wie het nodig heeft”.

Weet u nog? ...
Matteüs 25: “Wat gij de minsten der mijnen hebt gedaan hebt ge mij gedaan”.

Elementaire mensendienst is sublieme godsdienst.

Weet u nog?

“Het gaat om maatschappelijke gerechtigheid, christelijk geloof, en christelijke liefde”

Interview met Gerrit Deems

Gerrit Deems promoveert op onderzoek naar Alfons Ariëns

Gerrit Deems verwerft begin april landelijke bekendheid omdat hij als 89-jarige man op 18 april ‘jonge doctor’ in de theologie wordt door de verdediging van zijn proefschrift *Een ‘andere’ Ariëns. De Doctrina Socialis van Dr. Alfons Ariëns* aan de Radboud universiteit te Nijmegen. Uit de nieuwsbronnen blijkt dat hij niet de oudste Nederlander is geweest die promoveert, maar wel de oudste, die publiekelijk zijn onderzoek verdedigt heeft. De prestatie is zo breed uitgemeten in allerlei media, dat tijdens de Laudatio zijn promotor Peter Nissen opmerkt dat Gerrit Deems “als hij in dienst van de universiteit zou zijn geweest, een serieuze concurrent voor de jaarlijkse mediaprijs, de Duynstee Trofee, zou worden”.

Het gaat niet om mij, maar om Alfons Ariëns

Gerrit Deems is vooral tevreden dat hij zijn meer dan 20-jarige zoektocht naar leven, denken en werken van Alfons Ariëns tot een goed einde heeft kunnen brengen. De media-hype heeft hij rustig voorbij laten gaan, daarbij geholpen door zijn onbekendheid met nieuwe digitale media. Het gaat volgens Gerrit immers niet om zijn persoon, maar om Alfons Ariëns. De tijd die hem in dit leven rest zal hij optimaal willen gebruiken de voorbeeld werking van Alfons Ariëns

verder te brengen in de katholieke wereld. Dicht aan zijn hart ligt de wens dat er Ariëns kringen gaan ontstaan van mensen, die hun persoonlijke ontwikkeling, hun actief zijn in kerk en maatschappij, hun politieke keuzes willen inzetten voor een sociale samenleving. En inkijs in zijn leven is belangrijk om zijn passie voor studeren en navolging van Ariëns te begrijpen.

Van boerderij naar seminarie

Gerrit Deems ziet het levenslicht op 26 januari 1921 in Blesdijke. Dat is de onderste hoek van Friesland richting de grens met Overijssel. De Konijnenberg heet het gehucht, waar zijn vader en moeder een boerenbedrijf gaande houden. Als jong kind ontwikkelt Gerrit door het lezen van allerlei katholieke missiebladen een grote leeslust. Door die vorming ontstaat de wens om later filosofie te gaan studeren. Het is niet verwonderlijk dat de dichtbijliggende Mulo in Steenwijkerwold na de lagere

school zijn fietsdoel wordt. Die school wordt geleid door de zusters van de Voorzienigheid, die ook een huishoudschool en een kweekschool onder hun hoede hebben. Daarnaast is er een bejaardentehuis en verzorgen de zusters de voogdij van weeskinderen. Voor externen is er plaats op de Mulo.

Zoals het vaker in vroeger tijden ging, overleggen zusters met paters als er sprake is van jongens, die door willen studeren. Pater Cyrilus Grondhuis van de paters der Hl. Harten uit Sint Oedenrode komt op een zaterdagmiddag op bezoek op de boerderij. En op die zonnige middag wordt beklonken dat de zoon naar de kostschool van de paters mag. Vader zal elk kwartaal drie varkens laten slachten en de opbrengst gaat naar het klein seminarie. Zo is de wens van Gerrit Deems om meer te kunnen lezen en studeren in vervulling gegaan. Zeven jaar later en 63 varkens verder studeert hij in 1941 af voor het gymnasium.

Daarna volgt het noviciaat van de paters in Ginneken in Bavel bij Breda. Een noviciaat is een jaar dat bedoeld is om de roeping tot priester te ontwikkelen. Er wordt veel gebeden, gemediteerd, aan spiritualiteit gedaan en daarnaast zijn de novicen actief op de boerderij om mee te helpen in het bestaansonderhoud. Gerrit noemt dit jaar een ongelukkige tijd, mede omdat het ontwikkelen van een kritische mening net niet op prijs gesteld wordt. Om aan de studie van filosofie en theologie toe te komen moest hij andere wegen zoeken.

De oorlogstijd heeft zijn invloed op het leven van veel Nederlandse mannen, die liever niet mee willen doen aan de Duitse Arbeitseinsatz. Naast velen moet ook Gerrit Deems onderduiken en dat doet hij thuis bij zijn ouders in Zuid-Friesland. Met het werken op de boerderij en de gang der seizoenen gaan de oorlogsjaren voorbij. Gelukkig zijn Gerrit en veel onderduikers op het platteland niet gevonden.

De handel in

Na de oorlog is Gerrit Deems vertegenwoordiger van de porseleinfabriek Plateel Bakkerij in Schoonhoven geworden. In de handel zat werk en geld en er is na de oorlog heel wat aan de man te brengen. In 1954 trouwt Gerrit en vast werk is belangrijk. Tot 1956 heeft hij dit handelsleven gedaan en hij kan er elk jaar een deel van sparen. Dat bedrag geeft de gelegenheid om uit te kijken naar werk, waarin ook een opleiding verbonden is. Hij komt in 1956 terecht in het maatschappelijk werk van de charitatieve centra van de parochies in Zeist en kan de Sociale Academie in Amsterdam volgen. Zo is er zowel brood op de plank als wordt de ziel gevoed met de opleiding, die op maandag- en donderdagavond plaats vindt. In 1959 is deze opleiding met goed gevolg afgerond.

Vervolgens heeft Gerrit Deems de smaak te pakken gekregen en schrijft aan het Mgr. Hoogveld Instituut te Nijmegen in voor de MO Akte Sociaal pedagogiek. Het examen legt hij in 1962 met goed gevolg af. Die ervaring als maatschappelijk werker en de kennis van sociale pedagogiek leiden tot een volgende stap. Gerrit Deems komt terecht in de gezinsvoogdij en start in het Arrondissement Alkmaar. In Zeist heeft hij al leren kennen wat het leven kan brengen voor allerlei mensen, gezinnen en hun kinderen. In de voogdij word je zeer concreet geconfronteerd met sociaal-pedagogische frustraties tussen ouders en kinderen en tussen ouders onderling. Het is intensief werk, dat in je hoofd gaat zitten en in je ziel en het heeft een tegenwicht nodig.

Onder andere door contacten met pater Van Kilsdonk schrijft Gerrit Deems zich in 1964 in als student bij de VU om er filosofie te studeren. Daartoe moet eerst nog het *Colloquium Doctum* gedaan worden, om de kennis van Latijn en Grieks op te frissen. De combinatie

Gerrit Deems signeert zijn boek voor Jos Roemer, voorzitter Sobriëtas. In het midden paranyf Mr. Ilona Deems-Knol
[Foto: Hub Crijns]

Promovendus met paranymfen en vriendin en
cadeau van het Ariëns-Comité
[Foto: Hub Crijns]

van praktische ervaring als gezinsvoogd en theoretische reflectie als student filosofie doet goed. Gerrit blijkt over een goed verstand te beschikken. Het gaat jarenlang goed. Totdat ook de gezinsvoogdij gaat reorganiseren. Gerrit komt in 1973 en 1974 in Arrondissement Almelo terecht en daar botst hij met collega's. Hij wordt er zelfs werkloos door.

Een leven als onderzoeker en docent

Het arbeidsbureau Hardenberg wijs hem op een onderzoeksopdracht van de gemeente Avereest naar de spanning tussen het arbeidsaanbod en de werkgelegenheid. Dat onderzoek in 1974 is een prettige kennismaking met onderzoekswerk en hier ontstaat een liefde voor het onderzoeken van zaken. Het onderzoek wordt verlengd en na een jaar wordt het resultaat gepubliceerd. De kennis van filosofie, namelijk de manier waarop je een probleem moet aanpakken, kan dienstig zijn bij het in kaart brengen van een niet wijsgerig probleem, zo is gebleken.

Met de opgedane ervaring op zak wordt Gerrit Deems in 1975 benoemd als deeltijdleraar filosofie op de Middelbare meisjesschool in Den Haag, waar hij later ook lessen over arbeid en pedagogie aan toevoegt. In 1979 is Gerit Deems in contact gekomen met Alfons Ariëns. Vooral de toenmalige deken van Enschede Ties van 't Erve heeft hem gestimuleerd om de wens om christelijke sociale wijsbegeerte te gaan studeren te koppelen met onderzoek naar leven, denken en werken van Alfons Ariëns. De contacten met Ties van 't Erve hebben in 1979 rondom het ontstaan van het FNV geleid tot een serie van vijf artikelen in de Twentsche Courant. Deken Van 't Erve geeft de studiewensen van Gerrit Deems verder richting door hem op het spoor van de theologie te zetten met als hoofdthema Alfons Ariëns.

Onderzoek naar filosofie en theologie van Alfons Ariëns

In 1985 wordt Gerrit Deems 'Dreestrekker' een heeft hij nu een inkomen en tijd. Hij gaat theologie studeren in Nijmegen en studeert in 1990 af met een theologische scriptie *Ariëns, een missionair maatschappij theoloog*. Vanaf die tijd dateert zijn intensieve onderzoek naar Alfons Ariëns met als doel een promotie. De inzet van dit onderzoek is om de in menig opzicht onbegrepen Ariëns begrijpelijk te maken. De titel *Een 'andere' Ariëns* is bedoeld om de authenticiteit Ariëns op het spoor te komen, en de verschillende aspecten van zijn maatschappelijk denken meer tot hun recht te laten komen.

De Doctrina Socialis van Alfons Ariëns

Het sociale probleem van de in armoede verkerende arbeiders in Twente beziet Alfons Ariëns consequent vanuit een viertal aspecten: stoffelijk, maatschappelijk, moreel en godsdienstig. Hieruit blijkt de voorkeur van Ariëns om de problematiek van het maatschappelijk vraagstuk onder te brengen in het klassieke model van het vierkant, zoals blijkt uit een brief aan C. Prinssen in 1892: "De werklieden vereenigingen van onze dagen moeten naar mijne bescheiden meening geene Sociëteit en ook geene Congregatie zijn, maar het middel om den vierden stand op te heffen uit het verval, waartoe hij lieverlede gekomen is. Dit verval is godsdienstig en zedelijk, maar evenzeer stoffelijk en maatschappelijk; en wie op no. 1 en 2 zou willen werken zonder no.3 zou voor de 'Schare' zijn moeite verspillen". Ariëns ontwikkelt een systematiek om de diverse aspecten van een vraagstuk zoveel mogelijk gelijktijdig aan te pakken; bovendien is het voor hem een uitgemaakte zaak dat de praktische initiatieven voor een nieuw maatschappij van onderaf moeten komen.

Het oeuvre dat inzicht verschaft in zijn sociaal denken - de schriftelijke nalatenschap - bestaat uit 1180 preken, 450 lezingen en toespraken, ruim 1500 kleine en grote artikelen en een nog onbekend aantal brieven. Zijn visie op een maatschappelijk reveil heeft hij in een serie lezingen over het maatschappelijk vraagstuk, gehouden in diverse steden, tussen de jaren 1890 en '91 uiteengezet. De wegen naar hervorming van de toestanden bracht hij in deze redes onder in een drieluik: maatschappelijke gerechtigheid, christelijk geloof, en christelijke liefde. Aan dit programma heeft Ariëns zijn leven lang gewerkt in drie onderscheiden fasen van ruwweg drie maal vijftien jaren. In dit verband

Gerrit Deems thuis na de promotie [Foto: Hub Crijns]

kan men verwijzen naar de Spaanse filosoof Ortega Y Gasset die in zijn betoog over de duur van de tijdperken aangeeft dat het gezicht van de wereld, volgens een algemeen beginsel, elke vijftien jaar van aanzien verandert. Vijftien jaren zijn dan ook belangrijke episoden in het leven van Ariëns: 1886-1901 maatschappelijke gerechtigheid; 1901-1914 verdieping van het godsdienstig leven; 1914-1928 missionaire expansie. Deze episoden vallen vrijwel samen met de pontificaten van Leo XIII, Pius X, Benedictus XV, en Pius XI. Gerrit Deems betoogt dat de *Doctrina Socialis* van Alfons Ariëns bestaat uit vier onderdelen. Ten eerste is Ariëns ervan overtuigd dat de wereld in zijn verschillende aspecten aan elkaar

hangt: stoffelijk, maatschappelijk, moreel en godsdienstig. Daarom is maatschappelijke en godsdienstige vorming nodig, naast culturele en ethische, zowel voor persoonlijke ontwikkeling als voor maatschappijverandering. Ten tweede is hij een actionair democratisch federatief denker bij wie denken en doen zo veel mogelijk gelijktijdig samenvallen in elkaar begeleidend activiteiten. Als derde komt in veel van zijn geschriften een andere Ariëns aan het licht: de prediker van een ascetisch, sociaal georiënteerd christocentrisch christendom. Ariëns' passie voor de gerechtigheid heeft als vierde een theologische dimensie, waarmee hij een theoloog van de gerechtigheid is geworden.

Hoe nu verder na zo'n langdurig onderzoek?

In het leven van Ariëns heeft de Sobriëtas beweging een grote invloed gehad in het vorm geven van aan de ene kant de deugd van matigheid en aan de andere kant de educatie tot levenseenvoud. Het zou mooi zijn als er nu groepen mensen zouden ontstaan, die zich de belangrijke thema's van Ariëns tot lijfspreuk maken: een beweging van geïnspireerde mensen die zich inzetten voor een solidaire en duurzame wereld en kerk. Die kerngroepen kunnen dan met het voorbeeld van Ariëns voor ogen actief zijn op verschillende terreinen. Ariëns zelf heeft altijd de vierhoek gezin, werk, verenigingsleven en politiek aangegeven. De plannen voor zulke kerngroepen wil Gerrit Deems verder uitwerken en uitdragen. Want het leven is voor veel mensen zo lastig en moeilijk, dat er sociaal cement nodig is om in de benen te blijven.

Dr. Gerrit F. Deems, *Een 'andere' Ariëns, de Doctrina Socialis van Dr. Alfons Ariëns (1860-1928)*, dissertatie, Uitgeverij van de Berg Almere, Enschede, 2011, ISBN 978-90-5512-3018; NUR 686, € 29,90 (ook bestelbaar bij landelijk bureau DISK excl. portokosten: info@disk-arbeidspastoraat.nl)

Parochies doen aan armoedebestrijding

Paul Wennekes is speerpunthouder Kerk en Samenleving van het bisdom 's-Hertogenbosch

Op zaterdagochtend 16 april vond in het Sint-Janscentrum in Den Bosch een informatieve ochtend plaats rond het rapport *Armoede in Nederland 2010*. De bijeenkomst was georganiseerd door Stichting de Vonk (Katholiek maatschappelijk activeringswerk) uit Tilburg en het bisdom van 's-Hertogenbosch. Een 65-tal vertegenwoordigers van parochiebesturen, parochiële caritasinstellingen (PCI) en diaconale werkgroepen woonden de geanimeerde bijeenkomst bij. Mgr. Hurkmans heette iedereen welkom.

Armoede in Nederland

De resultaten van het onderzoek *Armoede in Nederland 2010* werden samengevat door Hub Crijns, directeur van landelijk bureau DISK (Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken). Hub Crijns stelde op basis van de onderzoeksresultaten dat armoede in Nederland overall voorkomt en dat de armoedeproblematiek toeneemt. Armen in Nederland zijn vooral oudere vrouwen met alleen AOW, langdurig zieken, mensen met een beperking, mensen die afhankelijk zijn van een uitkering en migranten. Armoede neemt snel toe onder kleine zelfstandige ondernemers en bij mensen die hun hoge woonlasten niet meer kunnen opbrengen. Hub Crijns presenteerde onthutsende cijfers: eind 2009 leefden meer dan één miljoen mensen onder de 'lage inkomensgrens'. Meer dan 330.000 mensen leefden al langer dan 4 jaar in deze situatie. Onder allochtonen komt dergelijke armoede vier maal vaker voor dan onder autochtone Nederlanders. De armoede treft ook kinderen, uit onderzoek in 2009 bleek dat 311.000 kinderen of 9,1% van de 0 – 17 jarigen onder de 'niet-veel-maar-toereikend' norm leefden.

Armoede in Nederland 2010

In november 2010 publiceerden 15 kerken waaronder de Rooms-Katholieke kerk de resultaten van een onderzoek naar de financiële hulp die kerkelijke instellingen geven aan individuen in nood: *Armoede in Nederland 2010*. Driekwart van de betrokken parochies, gemeenten en instellingen is betrokken bij diaconale hulp. In 2009 hebben de Protestantse diaconieën het aantal hulpvragen zien verdubbelen, bij PCI's steeg de vraag met 20%. In één jaar tijd gaven de diaconale organisaties € 12.300.000,- aan individuele hulp en € 12.200.000,- aan collectieve initiatieven van armoedebestrijding als bijvoorbeeld voedselbanken. Aan kerstpakkettenacties werd € 3.370.000,- besteed en aan inloophuizen ongeveer € 1.700.000,-. Dit alles levert tezamen het indrukwekkende totaalbedrag van bijna dertig miljoen euro op. De kerkelijke organisaties besteedden de helft van hun budget aan alleenstaande ouders, gevolgd door werkelozen. Andere ondersteunde groepen zijn ouderen, asielzoekers en mensen met psychische beperkingen. Hulpvragen ontstonden vooral vanwege schuldenproblematiek, langdurige armoede en onbekendheid met regelgeving en bureaucratie. Veel kerken helpen 'onder protest' en zoeken het gesprek met overheden en met sociale organisaties. Kerken combineren barmhartigheid (individuele noodhulp) steeds vaker met het streven naar structurele maatregelen voor grotere groepen als vorm van gerechtigheid. Uit het onderzoek blijkt dat de kerken zich bewust zijn van hun diaconale opdracht en daar ter plaatse serieus werk van maken.

Parabel van de koning en zijn geld

Marja Wittenbols, stafmedewerkster van Stichting de Vonk, prikkelde de aanwezigen met een aantal praktijkgerichte vragen over de besteding van geld en de dilemma's die kunnen voorkomen bij het verstrekken van financiële hulp. Marja Wittenbols gebruikte daarbij een eigen verhaal over een koning met een goedgevulde schatkist, die zijn geld ook maar één keer kon uitgeven. Al gauw bleek dat de meningen onder de aanwezigen ver uiteen liepen; van gul geven wat je hebt, tot het strikt beheren van het kapitaal. Terecht werd er door sommige aanwezigen op gewezen dat de houding van aanvraag tot aanvraag kan verschillen.

Diaconie kerntaak van de parochie

Paul Wennekes, speerpunthouder Kerk en Samenleving in het bisdom van 's-Hertogenbosch, presenteerde daarna diaconie als een kerntaak van de plaatselijke geloofsgemeenschap én van iedere individuele gelovige. De opdracht tot diaconale hulp is stevig in de Bijbel gefundeerd, zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament zoals aan de hand van vele voorbeelden duidelijk werd. Diaconie staat daarbij niet op zichzelf maar is ten nauwste verweven met de andere kerntaken van de kerk.

Super Sociaal uit Helmond

Een praktijkvoorbeeld van armoedebestrijding werd gepresenteerd door Simone van der Zanden, medewerkster van Super Sociaal uit Helmond. Super Sociaal is een soort kleine supermarkt die een paar keer in de week open is en waar mensen met een pasje voor een bepaald budget per maand boodschappen kunnen doen. De mensen krijgen, afhankelijk van hun situatie, 80, 90 of 100% korting op de prijs. De artikelen zijn echter geprijsd naar winkelwaarde, zodat voor mensen, die uit de schuldsanering of uit de armoedesituatie komen, de overgang minder groot is en er ervaring is opgedaan met het werken met een budget. De artikelen in de winkel zijn schenkingen van bedrijven of soms van de

politie (in beslag genomen goederen). Alle medewerkers zijn vrijwilligers waarvan sommigen uit de parochies.

De diaconale praktijk in parochie van Wijchen

Deken Rudy de Kruif vertelde op heel persoonlijke wijze over de diaconale praktijk in de parochie van Wijchen. De geest van Franciscanese zorg voor de naaste leeft sterk in de parochie en zo is er een hele waaier aan diaconale activiteiten. Er is een diaconaal beraad dat zich richt op het beleid en waarvan de leden zoveel mogelijk deel nemen aan het maatschappelijk gesprek in Wijchen. Naast denkers kent Wijchen ook veel doeners. De kringloopwinkel en de voedselbank zijn ontstaan vanuit de parochie maar hebben zich in de loop van de tijd verzelfstandigd. Er is een kerstpakkettenactie en een jaarlijkse collecte voor de diaconale noden in de eigen parochie. Vertegenwoordigers van de parochie zitten in de gemeentelijke cliëntenraden en de parochie heeft goede contacten met de Protestantse gemeente, de Hindoeïstische gemeenschap (in Wijchen staat een Hindoeïstische tempel), de sociale dienst, vluchtelingenwerk, etc. Daarnaast telt de parochie diaconale werkgroepen als de ziekenbezoekgroep, MOV groep, kerkhofploeg. Tenslotte heeft de parochie speciale banden met Ghana en geeft zo vorm aan internationale diaconie. In de toekomst zullen 12 parochies uit Wijchen en omliggende kerkdorpen samengaan tot één nieuwe parochie met de toepasselijke naam 'De Twaalf Apostelen'.

Afsluiting met Franciscus

De dag werd besloten met een meditatie door broeder Hans van Bommel OFM, sinds kort werkzaam als diaken in Veghel. De ontmoeting met een melaatse was voor Franciscus een bekeringsmoment en het begin van zijn radicale weg en tot op de dag van vandaag weet Franciscus mensen te raken en te stimuleren om in actie te komen.

De teksten van de meeste inleidingen zijn op te vragen via kerkensamenleving@bisdomdenbosch.nl.

Het armoederapport is te vinden op www.kerkinactie.nl/armoedeonderzoek

Diaconie als wezenlijk onderdeel van de parochie

Paul Wennekes is speerpunthouder Kerk en Samenleving bisdom 's-Hertogenbosch. Inleiding die hij op 16 april 2011 gehouden heeft tijdens de Werkdag Armoede

Paul Wennekes [Foto Paul ten Hacken]

Als speerpunthouder van het werkveld Kerk en Samenleving van het bisdom van 's-Hertogenbosch ben ik er altijd van uitgegaan dat diaconie tot de kerntaken van de kerk behoort, of het nu de individuele gelovige betreft of de plaatselijke geloofsgemeenschap. Uit een aantal ontmoetingen in de afgelopen tijd met zowel pastores als vrijwilligers bleek echter dat lang niet iedereen van mening is dat een parochie aan diaconie moet doen. Eerlijk is eerlijk, de uitdagingen zijn niet gering. De neiging bestaat bij sommige parochies om zich te concentreren op wat dan de kerntaken van

kerk-zijn genoemd worden. In deze optiek is DE kerntaak van de parochie de liturgie. Als er dan nog energie over is komt de catechese en helemaal achteraan, als hekkensluis, komt dan diaconie. En dat is jammer én het is onjuist. Liturgie, catechese en diaconie zijn alle drie kerntaken van de kerk. Ze zijn met elkaar ten diepste verbonden, op elkaar betrokken. Diaconie is wel eens omschreven als het sap dat het hele kerkelijke gebeuren levendig maakt. Diaconie is volgens mij niet een partje van een sinaasappel dat naar keuze al dan niet gegeten kan worden.

Bijbelse bronnen

Het diaconale handelen van ons als individuele gelovige en als geloofsgemeenschap wordt allereerst teruggevoerd op de Schrift. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament wordt de zorg voor de medemens iedere keer als gebod opgevoerd. De basis ligt in het scheppingsverhaal waar de mens als beeld van God wordt omschreven. Iedere mens, niemand uitgezonderd, is beeldrager van God en heeft daarmee een onvervreemdbare waardigheid. Iedere mens heeft het recht zijn of haar leven in waardigheid te leven. Het is de taak van iedereen die dit gelooft, om mee te werken aan het mogelijk maken van zo'n leven in waardigheid. Dit uitgangspunt is één van de basisprincipes van de kerkelijke sociale leer.

Kijk om naar de naaste, de arme

Maar er zijn altijd mensen die niet in die Goddelijke waardigheid (kunnen) leven. Het zijn de zwakken in de maatschappij die in de Bijbel meestal aangeduid worden met de formule van 'de armen, de weduwen en wezen en de vreemdelingen'. De rechtvaardigheid van het

volk als geheel en van de individuele mens wordt door de Heer gemeten aan de wijze waarop die armen behandeld worden. In de Bijbel wordt telkens weer vermeld dat God het lijden van Zijn volk ziet, dat Hij omziet naar Zijn mensen, dat God opkomt voor de rechten (let wel rechten!) van Zijn mensen. Voor ons Christenen, Katholieken, staat deze houding van God model voor ons eigen handelen. Wij worden telkens weer uitgenodigd, om te zien naar onze naaste, te zorgen voor de armen. Ook onze rechtvaardigheid zal gemeten worden aan onze omgang met armen, weduwen en vreemdelingen.

Maar het volk Israël gaat geregeld in tegen de geboden van God. De Bijbel omschrijft hen als een halsstarrig volk. En als het volk tegen de geboden ingaat dan gaat het fout: 40 jaar woestijn, slavernij in Egypte, ballingschap in Babylon. God geeft echter Zijn volk telkens weer een nieuwe kans, een nieuw begin. Vanaf Noach na de zondvloed, via Abraham met de belofte van het beloofde land, de bevrijding uit de slavernij in Egypte tot de terugkeer uit de Babylonische ballingschap. En opnieuw: deze houding van God tegenover de mens betekent voor óns de opdracht om met eenzelfde principiële houding naar onze medemens te kijken. Niemand wordt voor altijd afgeschreven, hoe moeilijk en taai ook het soms ook is; in principe heeft iedere mens recht op een nieuw begin. Niemand leeft buiten Gods nabijheid, voor ons een opdracht om te proberen om onze medemens op een vergelijkbare wijze nabij te zijn.

Wat ge voor de minsten hebt gedaan

En wat geldt voor het Oude Testament geldt ook voor het Nieuwe Testament. Jezus heeft gezegd dat Hij niet gekomen is om de Wet en de Profeten af te schaffen maar om deze te vervullen. Jezus heeft tijdens zijn leven

niet alleen een theoretisch woord verkondigd maar heeft in zijn handelen het Rijk Gods al present gesteld. Als Johannes de Doper via zijn leerlingen laat vragen of Jezus de Messias is, laat Jezus antwoorden: lammen lopen, blinden zien en aan armen wordt het Rijk Gods verkondigd. Jezus staat daarmee volledig in de Oud Testamentische traditie.

In het Nieuwe Testament vinden we tal van diaconale verhalen. De barmhartige Samaritaan is natuurlijk een heel bekend verhaal in dit verband, maar ook de zaligsprekingen, de teksten waar de zeven werken van barmhartigheid zich op baseren: 'Heer wanneer hebben wij U hongerig, dorstig, naakt, in de gevangenis gezien?' Met die krachtige slotzin: 'wat gij voor de minsten der mijnen hebt gedaan, hebt gij voor mij gedaan.' Maar ook de wonderen, de genezingen kunnen in dit verband genoemd worden. Jezus zei niet tegen de zieken dat ze hun lijden geduldig moesten dragen, maar genas daadwerkelijk! We kunnen denken aan de omgang van Jezus met tollenaars en zondaars, de melaatsen van die maatschappij. Zijn omgang met de overspelige vrouw, de Samaritaanse vrouw bij de put. 'Het zijn de zieken die een dokter nodig hebben, niet de gezonden'.

Diaconie door de eeuwen heen

In de geschiedenis heeft de kerk altijd gehoor gegeven aan de diaconale opdracht. Van de eerste collecte die Paulus hield voor de noden van de gemeente in Jeruzalem, via de zorg voor de armen in de middeleeuwse kloosters tot al die liefded werken van individuele personen en organisaties tot op de dag van vandaag. En dit alles wordt verder uitgewerkt in de kerkelijke sociale leer en de sociale encyclieken van de pausen. Van *Rerum Novarum* uit 1891 tot en met de laatste encycliek van de huidige paus, *Caritas in Veritate*. In de geschiedenis is

een groeiend besef te zien dat diaconie een opdracht is voor de individuele gelovige én van het instituut van de kerk. En dat die opdracht zich niet beperkt tot individueel lijden maar dat de sociaal maatschappelijke problematiek ook een appel doet op de kerkelijke solidariteit. De Schrift, de kerkelijke traditie en de kerkelijke leer laten er geen twijfel over bestaan dat diaconie een wezenskenmerk van de kerk in alle tijden en alle omstandigheden is

Beleid van het bisdom 's-Hertogenbosch

Hoe vertaalt zich dit alles nu in het beleid van het bisdom van 's-Hertogenbosch? We zitten momenteel in een groot proces van fusies van parochies. Onze bisschop heeft er vaak op gewezen dat krachtenbundeling noodzakelijk is om als kerk present te kunnen blijven en nieuwe initiatieven te kunnen nemen. Mgr. Hurkmans pleit er nadrukkelijk voor dat de parochie als geheel een plek wordt waar mensen welkom zijn en waar de deur van open staat. Geen kerk tegenover de wereld, afgescheiden van die wereld. En al helemaal niet een kerk als vluchtplaats uit die wereld. In dat kader worden parochies opgeroepen om de kerkgebouwen zoveel als mogelijk en als verantwoord is, open te stellen zodat mensen niet letterlijk voor een dichte deur komen te staan. In de buurt van de centrale parochie-

kerk komen open parochiecentra. Vaste openingsuren, aanwezigheid van vrijwilligers, een luisterend oor en de koffie staat klaar. Het zijn uiterlijke zaken maar niet onbelangrijk voor het beeld van onze kerk als een open, gastvrije gemeenschap waar iedereen welkom is.

Vier werkgebieden van Kerk en Samenleving

Als parochiegemeenschap moeten we ook in actie komen. Armoede bestaat in vele vormen: dichtbij en ver weg. Armoede kan er zijn in materiële vorm maar ook in de emotionele sfeer. In relaties, in gebrek aan vrede of gerechtigheid, in gebrek aan toegang tot schoon water of tot een onvervuilde natuur. Het werkveld Kerk en Samenleving is opgedeeld in vier deelgebieden: diaconie, missie en ontwikkeling, vrede en gerechtigheid en duurzaamheid. Een plaatselijke geloofsgemeenschap kan op ieder van deze vier gebieden actief worden. De keuze voor één of meerdere van deze gebieden zal voor een deel afhangen van de problematiek waarmee de geloofsgemeenschap te maken heeft. Het maakt veel verschil of de parochie actief is in problematische wijken in de grote stad of dat de parochie vooral uit plattelandsgemeenten bestaat. Zijn er in de parochie veel werklozen of juist veel bemiddelde maar sterk vereenzaamde bejaarden. Kampen

in de parochie veel boeren met problemen op hun bedrijven, of moet de gemiddelde parochiaan eerst een half uur fietsen voordat het eerste weiland in zicht komt. Verder spelen de financiële mogelijkheden van de parochie een rol (is er bijvoorbeeld een PCI actief of niet), net als de beschikbaarheid van vrijwilligers en de aanwezige talenten en vaardigheden van uw parochianen. Van belang is ook of er contacten zijn of dat er contacten gelegd kunnen worden met andere organisaties. Is er samenwerking mogelijk met bijvoorbeeld de Protestantse gemeente? Zijn er contacten met de gemeentelijke sociale dienst? Is er een Vincentiusvereniging actief, een Zonnebloem, een KBO? Maar er is ook te denken aan Vluchtelingenwerk, thuiszorgorganisaties, vrijwilligerscentrales, voedselbanken, Wereldwinkels, enzovoorts.

De weg van de Emmaüsgangers gaan

De houding waarmee we te werk gaan zal uiteindelijk bepalend zijn voor wat we als geloofsgemeenschap aan kunnen, wat realistisch en haalbaar is. Ik denk in dit verband graag aan de uitleg van Mgr. van Luyn op zijn favoriete Bijbelverhaal: de Emmaüsgangers. Volgens Mgr. van Luyn biedt dit verhaal een model voor ons optreden als Christenen. Het verhaal is gauw verteld: twee leerlingen van Jezus verlaten na de kruisdood teleurgesteld Jerusalem, praten wat, ontmoeten een vreemdeling en eindigen de dag samen met hem. De kern van de parabel zit in de details. Lucas schrijft: "Terwijl zij (de leerlingen) zo met elkaar in gesprek waren, kwam Jezus zelf naar hen toe en liep met hen mee." Dit is een eerste punt. Jezus kwam naar hen toe, Jezus ging er op uit, Hij zocht deze mensen op. En Jezus liep met hen mee. Jezus dwong ze niet om stil te staan, of om zijn ritme aan te nemen. Hij ging hún weg. Lucas schrijft verder dat Jezus vroeg: "Waar loopt U toch over te praten?" Met andere woorden, de mensen krijgen de kans om met hun eigen woorden hun eigen situatie te beschrijven. Jezus luistert. Pas als ze uitgepraat zijn, verklaart Jezus hen de Schriften, te beginnen met Mozes en de Profeten. Pas nadat de leerlingen uitgepraat zijn, plaatst Jezus dit alles in een religieus perspectief. Lucas beschrijft dan dat ze het dorp naderden

waarnaar zij op weg waren en dat Jezus deed alsof Hij verder wilde reizen. Maar de leerlingen wilden dat niet en zij zeiden: "Blijf bij ons want het wordt avond". Jezus wordt uitgenodigd, Hij wordt gevraagd om present, aanwezig te blijven. Er is contact gegroeid tussen deze mensen en in dat contact is er zorg ontstaan voor die ander. Tenslotte volgt de maaltijd en pas dan neemt Jezus het initiatief door het spreken van het dankgebed en het breken van het brood. Pas dan herkennen zij Jezus.

Moet de kerk wat met armoede?

De kerk, de parochie, U en ik, worden uitgenodigd om op weg te gaan, op de mensen toe te gaan en hen te vragen: waarover spreken jullie? Niet dat wij beginnen met spreken, laat staan preken, maar met luisteren. Wij worden uitgenodigd om de weg van de mensen met wie wij in contact komen een eind mee te gaan. Wij moeten de mensen leren kennen, zien welke weg zij afleggen, dat kan geen momentopname zijn. En als wij de weg mee gaan komt misschien of waarschijnlijk het moment dat onze beweegredenen ter sprake komen. Dan is het moment gekomen dat wij de Schriften kunnen openen en alles kunnen noemen wat op deze mensen betrekking heeft. Verkondiging zonder deze eerdere stappen zal minder vaak succes hebben. Hopelijk komt dan ook het moment wanneer wij een bewoonbare plaats bereiken, dat ook tegen ons gezegd wordt: blijf bij ons. Dan worden wij uitgenodigd in het leven van die ander. In het verhaal herkennen de leerlingen Jezus nog niet terwijl Hij de Schriften uitlegt, hoewel vanaf Mozes en de profeten al die geschriften over Hem spreken. Pas na het dankgebed en het breken van het brood, gaan de leerlingen de ogen open en herkennen zij Hem. De drie kerntaken van de kerk komen hier samen. Catechese: de uitleg van de Schriften; liturgie: het dankgebed en diaconie: het breken van het brood zijn blijkbaar alle drie noodzakelijk opdat wij de Heer herkenbaar kunnen maken. Dat zal uiteindelijk ons antwoord zijn op de vraag: 'Wat moet de kerk met armoede?'.

Deelnemers volop in gesprek
[Foto Paul ten Hacken]

Projectentocht Leiden

Jan Maasen is stafmedewerker Dienen van het bisdom Rotterdam

‘Indrukwekkend’, ‘inspirerend’, ‘echt bijzonder’. Voor veel deelnemers was de boottocht langs diaconale projecten in Leiden een eyeopener. Ruim dertig bestuursleden van caritasinstellingen en diaconale vrijwilligers namen op zaterdag 9 april deel aan de eerste projectentocht van het bisdom Rotterdam in Leiden.

Dubbele gerichtheid van de parochiële diaconie

In zijn openingswoord plaatste Jan Maasen, medewerker van de sectie Dienen, de projectentocht in een breder kader. Hij pleitte voor wat hij noemde ‘de dubbele gerichtheid van de parochiële diaconie’. Enerzijds richten Parochiële Caritas Instellingen (PCI's) en werkgroepen diaconie zich rechtstreeks naar mensen in nood als zij zelf hulp verlenen. Anderzijds ligt er voor hen ook een taak naar de eigen geloofsgemeenschap om het diaconaal bewustzijn van de parochianen te versterken en hen aan te sporen de eigen vermogens (tijd, bekwaamheden, contacten, geld) in te zetten om mensen in nood bij te staan. Het gaat in de parochiële diaconie dus vooral om het leggen van verbindingen tussen mensen in nood en de geloofsgemeenschap. Dan komen beelden op van drugsrunner (Houtepen's typering van diaken na bestudering van Collins) of loodgieter. “In het dagelijkse leven hebben veel mensen geen directe contacten met mensen

in armoede, met zwervers en daklozen, met vluchtelingen,” aldus Maasen. “Op allerlei manieren proberen zij juist de ruwe scherpe kanten van het leven (tegenslag, armoede, ongeluk, ziekte, dood) zoveel mogelijk buiten te sluiten. Dus moeten mensen worden verleid de grens over te steken. Daarvoor zijn participatiestructuren nodig, die een afgebakende en veilige structuur bieden. Je kan dan denken aan concrete, duidelijke taken met een beperkt tijdsbeslag voor een relevant doel.” De projectentocht is zelf een mooi voorbeeld van zo'n veilige structuur.

Diaconaal centrum De Bakkerij

Startpunt voor de projectentocht was het Diaconaal Centrum De Bakkerij. Dit diaconale centrum van de Protestantse Gemeente viert dit jaar zijn 25 jarig jubileum. De laatste vijf jaar is het ook de werkplek voor de rooms-katholieke diaconaal werker Ton Snepvangers. De samenwerking tussen de protestantse en de katholieke diaconie wordt steeds hechter. De beide besturen hebben in november 2010 een samenwerkingsovereenkomst getekend. En Snepvangers is sinds vorig jaar tevens de algemeen coördinator. Die oecumenische samenwerking doet recht aan de plek. Op deze locatie wordt al bijna zes eeuwenlang diaconie bedreven. In 1427 werd hier het Barbaragasthuis gesticht, later Huiszittenhuis geheten. De thuiswonende (= huiszittende) armen werden van hieruit voorzien van de belangrijkste levensbehoeften. Na de Reformatie ging het Huiszittenhuis in 1582 samen met de Hervormde Diaconie. In de 17e eeuw begonnen de huiszittenmeesters met een eigen armenbakkerij om de kosten van de brooduitdelingen te drukken. Die bakkerij heeft gefungeerd tot 1930. Het huidige diaconaal centrum ontleent zijn naam aan deze praktijk.

Sinds 1985 is De Bakkerij een centrum voor hulp en dienstverlening waar andere mogelijkheden zijn uitgeput. “We richten ons vooral op de doelgroepen vluchtelingen, dak- en thuislozen, vrouwennetwerken, jongerenprojecten en stille armoede en sociaal isolement”, aldus Snepvangers. Ook biedt het centrum aan een aantal verwante organisaties een werk- of vergaderplek. Die concentratie onder één dak vergemakkelijkt de onderlinge contacten en leidt tot nieuwe initiatieven. In zijn presentatie signaleerde Snepvangers een opvallende groei in hulpvragen door vluchtelingen. Begin april was De Bakkerij al door haar jaarbudget voor noodhulp heen. Die groei wordt deels veroorzaakt door het steeds hardvochtiger beleid van de overheid ten aanzien van uitgeprocedeerde asielzoekers. Illegalen die niet kunnen worden uitgewezen, worden eenvoudig op straat gezet (‘geklinkerd’), maar mogen op geen enkele voorziening een beroep doen. Anderzijds komt De Bakkerij de hulpvragen van met name Afrikanen beter op het spoor, nu zij een Kongoleze stagiaire heeft.

Straatpastoraat en Exodus

Het ochtendprogramma werd afgesloten met twee korte presentaties van andere organisaties. Paul Brommet is sinds 1 december 2010 straatpastor in Leiden. Hij vertelde hoe hij het luisterend oor is voor dak- en thuislozen. Pim van Doorn lichtte het werk van Exodus Leiden toe. Exodus helpt ex-gedetineerden bij hun terugkeer in de samenleving door te werken aan vier sleutelgebieden (werk, woning, zingeving en relaties).

Boottocht

Tijdens de ochtend was er figuurlijk sprake van een tocht. 's Middags gingen de deelnemers zelf in kleinere groepen op bezoek bij twee projecten: de Binnenvest en Dress for Success. Een open rondvaartboot bracht hen naar de verschillende locaties en weer terug naar De Bakkerij. Dat gaf de gelegenheid om even te ontspannen, vanaf het water te genieten van het oud-Hollandse stadscentrum en informeel met elkaar de eerste indrukken te verwerken. Dat was ook wel nodig, want een werkbezoek op locatie is veel indringender dan het luisteren naar een inleiding. De ervaring met

meerdere zintuigen (met eigen ogen zien, de beleving van de fysieke ruimte, het ruiken van geuren, het horen van getuigenissen uit de eerste hand) geeft vlees en bloed aan het geraamte van een tekst.

De Binnenvest

De Binnenvest biedt opvang voor dak- en thuislozen. Tot voor enige jaren was de dagopvang in De Bakkerij gevestigd. Op de nieuwe locatie heeft men veel meer ruimte tot zijn beschikking voor ontmoeting en activiteiten. Op de eerste verdieping is de nachtopvang gevestigd. Sobere slaapkamers met stapelbedden bieden plaats voor veertig daklozen. Maar in koude wintersnachten kunnen hier meer mensen terecht. Leiden is centrumgemeente en verzorgt de opvang voor daklozen uit de hele regio Zuid-Holland Noord. Om hoeveel mensen het dan gaat? De Binnenvest heeft contact met ongeveer 800 dak- en thuislozen. De deelnemers schrokken zichtbaar van dit aantal. Zoals de meesten ook waren geschrokken van de aanblik van enige zwervers, die zich koesterden in het zonnetje langs het pad naar de achteringang. Voor veel deelnemers betekende dit bezoek een confrontatie met een kant van de samenleving, waarmee zij in het dagelijkse leven geen contact hebben, ook niet als diaconaal vrijwilliger.

Dress for Success

Vergeleken met De Binnenvest is Dress for Success een ‘feel good’-project. De Leidse vestiging bestaat ruim anderhalf jaar. Een woningcorporatie heeft een eengezinswoning ter beschikking gesteld. Bedrijven en particulieren zorgen voor nieuwe kleding. Vrijwilligers helpen mensen met een minimuminkomen die gaan solliciteren, bij het uitzoeken van geschikte kleding. Goede kleding verhoogt de kansen op een baan. Niet alleen omdat het beter oogt (‘kleden maken de man’). Maar de dragers gaan zich ook zelfverzekerder voelen. Vol trots vertelde een Somalische aan de deelnemers, dat ze twee weken eerder een kledingsetje had mogen uitzoeken en daarmee op gesprek was gegaan. Ze was zowaar aangenomen.

De deelnemers hebben er zin in
[Foto: Peter van Mulken]

Alternatieven voor vreemdelingenbewaring in Nederland

Helena de Jong en Jakob de Jonge zijn beide stafmedewerkers van Justitia et Pax Nederland

Vreemdelingenbewaring is voor de meeste Nederlanders onbekend terrein. Veel mensen hebben misschien wel eens gehoord van bajesboten, maar denken dat het dan gaat om criminelen of criminele buitenlanders. Bijna niemand realiseert zich dat er jaarlijks duizenden mensen in Nederland worden opgesloten die geen enkel strafbaar feit hebben gepleegd, maar enkel op zoek zijn naar een beter bestaan buiten hun eigen land. Justitia et Pax wil dat er een einde gemaakt wordt aan deze praktijk waarbij 10.000 mensen per jaar onnodig gevangen gezet worden.

Wat is vreemdelingenbewaring?

In Nederland kunnen mensen, die geen recht hebben op een verblijfsvergunning, in vreemdelingenbewaring worden geplaatst. 'Vreemdelingenbewaring' is een deftig woord voor het opsluiten van asielzoekers en migranten in een 'detentiecentrum', een gevangenis die speciaal is gebouwd en ingericht voor mensen die volgens de overheid terug moeten naar het land van herkomst. We hebben op dit moment zes van deze detentiecentra in Nederland: op Schiphol en Zestienhoven, en in Soesterberg, Zaandam en Alphen aan den Rijn.

Wat is het probleem?

Vreemdelingenbewaring zou eigenlijk alleen een ultieme maatregel moeten zijn. Mensen zouden alleen opgesloten mogen, wanneer alle andere - minder ingrijpende - middelen om ie-

mand niet uit het oog te verliezen, geen succes bleken. De praktijk is echter dat meteen tot gevangen zetten wordt overgegaan, en dat er teveel mensen te lang in de gevangenis zitten. Het zijn tenslotte geen criminelen, maar asielzoekers en mensen die in Nederland verblijven zonder de juiste verblijfsdocumenten. De omstandigheden in detentiecentra voor migranten zijn nog soberder dan in gewone gevangenissen. In de centra voor vreemdelingenbewaring wordt geen structurele arbeid of onderwijs aangeboden. Ook is er geen recht op begeleid verloop als er iets belangrijks in de nabije familiekring plaatsvindt, zoals een sterfgeval van vader of moeder of de geboorte van een eigen kind. Verder verblijven de migranten standaard met één of meer anderen op een cel, waar zij gemiddeld zeventien uur per dag opgesloten zitten. Omdat de detentie niet is gericht op terugkeer in de Nederlandse samenleving wordt er nauwelijks geïnvesteerd in een zinvolle dagbesteding. Er is overdag niets zinnigs te doen voor deze mensen waardoor verveling, depressie en frustratie toeslaan. Mensen zitten vaak erg lang vast, zonder dat ze weten wanneer ze precies vrij zullen komen. Iemand kan dankzij Europese regelgeving niet meer dan anderhalf jaar onafgebroken in vreemdelingenbewaring zitten. In de praktijk zitten mensen toch langer vast. Het is namelijk geen uitzondering dat mensen meerdere keren achter elkaar in vreemdelingenbewaring terecht komen. Zodra iemand op last van de

Er zijn in de afgelopen jaren diverse rapporten verschenen die de gang van zaken rond vreemdelingenbewaring in Nederland kritisch tegen het licht hebben gehouden. Internationaal waren dat onder andere de European Committee for the Prevention of Torture (CPT), de Europese Mensenrechtencommissaris Hammarberg en de Verdragscommissie Economische, Sociale en Culturele Rechten van de VN. Nationaal hebben verschillende inspectiebureaus zoals de Raad voor de Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ), de Inspectie voor de Sanctietoepassing (IST) en de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) zich kritisch uitgelaten, net als de maatschappelijke organisaties Amnesty International, het Humanistisch Verbond en Justitia et Pax Nederland.

[Foto: Marcel Terlouw]

rechter is vrijgelaten en deze persoon niet op eigen gelegenheid het land verlaat kan hij of zij bij elke volgende gelegenheid opnieuw door de politie aangehouden worden. Hierdoor kan de totale duur van het verblijf in vreemdelingenbewaring oplopen tot vier of vijf jaar. Deze onzekere situatie waarin de migranten leven leidt tot veel stress en psychische problemen.

Naar een lichter alternatief

Nationaal en internationaal staat het Nederlandse beleid van vreemdelingenbewaring al jarenlang onder kritiek (zie kader op pagina 22). Onder druk van al deze kritische rapporten en geluiden lijkt de politiek na vele jaren bereid om te kijken of er ook lichtere alternatieven voor vreemdelingenbewaring bestaan. Tijdens een vergadering in de Tweede Kamer over vreemdelingenbewaring in januari 2011 vroegen alle politieke partijen aan minister Leers om te onderzoeken welke lichtere alternatieven er toegepast zouden kunnen worden. Minister Leers heeft beloofd om dit voor de zomer te doen. Ook heeft hij toegezegd te bezien of de criteria van detentie kunnen worden verscherpt. Staatssecretaris Teeven heeft toegezegd om te onderzoeken of de omstandigheden in vreemdelingenbewaring verbeterd kunnen worden.

Wat doet Justitia et Pax?

In 2010 heeft Justitia et Pax het onderzoeksrapport *Humaniteit in vreemdelingenbewaring* gepubliceerd. Dit rapport biedt verslag van de ervaringen en visies van katholieke geestelijken verzorgers die werkzaam zijn in vreemdelingenbewaring. Op grond van dit rapport concludeert Justitia et Pax dat de detentie

van asielzoekers en migranten zonder verblijfsvergunning buitensporig en onnodig zwaar is. Er zijn alternatieven die de vrijheid, de rechten en het welzijn van ongedocumenteerde migranten minder aantasten. Justitia et Pax doet daarom op dit moment onderzoek naar alternatieven voor vreemdelingenbewaring. Dit onderzoek moet bijdragen aan het verbeteren van de (rechts)positie van mensen die zonder verblijfsvergunning in Nederland verblijven. Met het ontwikkelen van alternatieven voor vreemdelingenbewaring kunnen de stress en de psychische, lichamelijke en economische en sociale schade die worden veroorzaakt door (het risico op) vreemdelingenbewaring worden beperkt. In andere landen is er al ervaring met alternatieven zoals het invoeren van een meldplicht, of het tijdelijk verblijf op een betrouwbaar adres. Daarnaast zouden maatschappelijke organisaties en de kerken mogelijk een rol kunnen spelen bij het ontwikkelen van alternatieven. Vreemdelingenbewaring blijkt ook ineffectief. Voor zowel de migranten in kwestie als voor de Nederlandse overheid levert het alleen maar kosten en problemen op. Het is daarom urgent om alternatieven te ontwikkelen. Justitia et Pax wil daarom suggesties voor verbeteringen aanleveren aan beleidsmakers en politici.

Wat kunt u doen?

Het is van belang dat er een breed draagvlak komt voor de menswaardige alternatieven voor vreemdelingenbewaring. Zoveel mogelijk mensen dienen op de hoogte te zijn van wat vreemdelingenbewaring is en hoe het beter kan. U kunt in uw eigen omgeving hierover spreken en informatie verspreiden of bijvoorbeeld een avond in de eigen kerk organiseren. Een folder en het rapport *Humaniteit in Vreemdelingenbewaring* is daartoe aan te vragen via de website www.justitiaetpax.nl of e-mail info@justitiaetpax.nl. Mocht u zelf ideeën of ervaringen hebben die nuttig zijn voor het ontwikkelen van lichtere alternatieven voor vreemdelingenbewaring dan kunt u ook via het genoemde emailadres contact met ons opnemen.

“Met kleine beetjes een wonder bereiken”

Gerard Groener

Spaarproject Eerste Communie Maarssenbroek

Diana Vos, een van de ouders en lid van de werkgroep gezinsviering, vertelt wat haar het meest raakte: “De kinderen sparen allemaal kleine beetjes en dat wordt als het bij elkaar komt een groot bedrag, en dat ervaren kinderen en ouders weer als een wonder”.

“Je doet het met elkaar, met alle drie de katholieke scholen en de parochie. Het gaat veel verder dan alleen de eerste communie”, zegt Monique Kaldenbach, lid pastoraatgroep met portefeuille catechese. Het is al jarenlang traditie in de Verrijzenisparochie: bij de eerste communie hoort een spaardoel. Liturgie en diaconie gaan hand

in hand. Diana:
“De uitdaging is: bij kinderen concreet

maken hoe mooi delen is”. Het kiezen van een goed spaardoel is de grote kunst. In de loop van de jaren heeft men daar veel over geleerd.

Een diaconaal spaardoel

De werkgroep stelt zelf nooit een doel voor, en is erop gespitst dat het spaardoel van de ouders en de kinderen komt, “zodat het iets eigens wordt”. Er zijn altijd concrete activiteiten, waarbij een of enkele ouders zich betrokken voelen. De jaargroepen eerste communie onderscheiden zich van elkaar met het spaardoel voor de verschillende diaconale acties. Dat raakt niet alleen de beleving van kinderen en ouders maar de hele parochie. De afgelopen twee jaar ook de parochie Kockengen, die mee is gaan doen. Sparen voor de plaatselijke voedselbank heeft een andere impact dan geld verdienen voor speelgoed voor verstandelijk gehandicapte kinderen in de plaatselijke loogerboerderij. Het doel moet concreet zijn. Een tweede leerpunt is: “hoe dichterbij, des te groter de betrokkenheid”. Zo werd er vorig jaar

met de actie ‘fitkids’ gespaard voor sportartikelen voor kinderen met overgewicht en (lichamelijke) beperkingen. Die kinderen heb je ook op school en zij kunnen vertellen wat dat voor hen betekent. Dit jaar loopt de actie ‘Open je hart’ voor de patiëntenvereniging van kinderen met een hartafwijking. Je kunt hun handicap niet zien, maar die geeft grote beperkingen. Twee patiënten vertelden aan ouders en kinderen hun verhaal.

Ten slotte dient er direct contact te zijn tussen de kinderen en mensen uit de activiteit waarvoor ze sparen. De kinderen kunnen dan zien

dat hun sparen effect heeft. Dat geeft echt plezier van delen, zoals bij

de actie kika-beren (voor kinderen met kanker). De kinderen konden zelf de beren naar het medisch dagverblijf brengen. Bij sparen voor Clinicdowns of de Vastenactie werkt het heel anders. “Je geld wordt dankbaar aanvaard en de kinderen krijgen een bedankbrief. Daar blijft het bij.”

Hoe gaat men te werk?

Monique heeft een gedetailleerd draaiboek gemaakt voor het spaardoel. Op de eerste bijeenkomst van ouders en kinderen legt ze de bedoeling uit en komen de eerste suggesties. “Hoe concreter hoe beter, hoe groter de betrokkenheid des te sterker de motivatie. Het doel moet zich lenen voor actie.” Als de keuze gemaakt is legt ze contact met de betreffende organisatie. Direct contact en goed informatiemateriaal zijn belangrijk. Een van de bijeenkomsten met ouders en kinderen is de spaardoelavond. Mensen van het gekozen doel komen uit de eerste hand vertellen en laten een en ander zien.

Dan kan het sparen beginnen. Daarvoor krijgt elk kind een spaardoosje. Ook voor andere kinderen die mee willen doen zijn er spaardoosjes. Tijdens de eerste communieviering worden alle doosjes bij elkaar gebracht. “Dan zie je de wonderbare vermenigvuldiging voor je ogen gebeuren.” Een maand later is er een dankviering van alle betrokkenen en de parochianen. Het eindbedrag wordt bekend gemaakt en overhandigd aan mensen of de activiteit voor wie men spaarde. Soms kunnen kinderen het geld of wat er voor gekocht is zelf gaan wegbrengen. Zo komt het spaardoel drie keer aan bod in de zondagsviering: bij de presentatieviering, bij de eerste communie en bij de dankviering.

Om te sparen doen de kinderen allerlei klusjes voor anderen. “Geld dat je op straat vindt of zomaar krijgt, telt niet mee”, benadrukt Monique. Kinderen blijken vindingrijk en bedenken van alles om iets te verdienen voor het goede doel.

De actie wordt meegedragen door de drie katholieke scholen. Niet katholieke klasgenootjes en andere kinderen helpen volop mee. Een keer stond een van de scholen niet achter het gekozen doel. Dat was het geval met sparen voor de plaatselijke voedselbank. “Dan heb je minder opbrengst, maar dat is geen probleem:

uitgangspunt is dat het een actie is, gedragen door ouders en kinderen.”

Diaconaal sacrament

“Waarom noemen jullie dit catechetisch project diaconaal?” daag ik uit. In veel opzichten: “leren delen, zelf iets doen voor anderen en wat je ermee verdient weer doorgeven. Het project stimuleert sterk bewustwording naar anderen en schept betrokkenheid, bijvoorbeeld bij kinderen met hartproblemen of met overgewicht. Op zo’n manier doorbreek je ook onmacht: ‘Wat helpt mijn 10 cent nou!’ wordt anders als de spaardoosjes opgestapeld worden. Heel bijzonder is het om in de viering kinderen, ouders en grootouders te zien glimmen en de ontroering te zien: dat hebben we/ze zelf gedaan en daar kunnen we/ze trots op zijn!”

Het blijkt dat ons gesprek Monique en Diana heeft geholpen “ons meer bewust te zijn dat wat je normaal vindt, eigenlijk heel bijzonder kan zijn en helemaal niet vanzelfsprekend is”. Andere parochies kunnen van dit project veel leren en het zelf gemakkelijk nadoen. Monique en Diana willen hun materiaal graag beschikbaar stellen.

*De kinderen maken het totaalbedrag bekend
[Foto: Monique Kaldenbach]*

Ine Spuls wint Ab Harrewijn Prijs 2011

Christian Jongeneel en Hub Crijns zijn juryleden van de Ab Harrewijn Prijs

Ine Spuls, initiatiefnemer van Villa Bedreivigheid in Doetinchem wint de Ab Harrewijn Prijs 2011. Juryvoorzitter Paul Rosenmöller maakte dit bekend tijdens de uitreiking, die plaatsvond op vrijdag 13 mei in r.-k. spiritueel centrum De Boskant in Den Haag.

Een bedreivig huis van, voor en door de mensen van de straat

Ine Spuls is de Villa (Stichting Eigen Bedreivigheid) gestart naar aanleiding van de vraag van dak-, thuis en basislozen. De verwaarloosde staat van het pand en de tuin werd het beginpunt van bedreivigheid. De Villa is voor, door en met de doelgroep. Ze deint mee met de (on)mogelijkheden van de bezoeker. De Villa gebruikt geen zorgconcept, maar een werkfilosofie. Daardoor wordt de Villa eigendom van de mensen zelf. Zij worden hun eigen hulpverlener, docent, manager. Uit het juryrapport: "De jury vindt Villa Bedreivigheid een fraai concept. Het biedt dak- en thuislozen nadrukkelijk een eigen plek, waar zij ook zelf verantwoordelijkheid voor dragen. De Villa biedt de mensen ook opleidingskansen en manieren waarop zij ervaring voor een beroep kunnen opdoen. Daardoor is het geen passieve opvang, maar een plaats die mensen uitdaagt om zelf zoveel mogelijk het heft in handen te nemen. De filosofie van het ontwikkelen van mensen, hun vaardigheden, zorgen voor een gezamenlijk thuis en het uitgaan naar de samenleving spreekt de jury erg aan en is daarom prijzenswaardig." Meer informatie is te vinden op www.bedreivigheid.nl

*Ine Spuls wint de Ab Harrewijn Prijs
[Foto: Peter de Bie]*

Andere genomineerden

Evenals eerdere jaren heeft de jury in de achterbannen van arbeidspastoraat DISK, de arme Kant van Nederland/EVA, GroenLinks, De Linker Wang, de Emmausbeweging, en zo verder oproepen gedaan om projecten en activiteiten van hartstochtelijke ijverars voor sociale beweging van onderop voor te dragen. De jury heeft het moeilijk gekregen, want dit jaar zijn 18 mensen en hun activiteiten voorgedragen. Uit die reacties kunnen we stellen dat de Prijs een breed draagvlak heeft. Na rijp beraad en veel overleg heeft de jury de volgende mensen en projecten genomineerd voor de uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs 2011.

Viki Alberdi van La Sagrada Familia, Spaanstalige migrantenparochie

La Sagrada Familia is een rooms-katholieke multiculturele geloofsgemeenschap voor mensen uit meer dan 20 Spaanssprekende landen

en richt zich onder meer op vrouwen en (ex) gedetineerden. Deze gemeenschap hecht groot belang aan onderlinge ontmoeting en ondersteuning. De parochie werd in de jaren zestig opgericht voor met name Spaanstalige havenarbeiders en zeelieden, die zich in Rotterdam vestigden in de hoop een beter bestaan op te bouwen. Zij kwamen, werkten en leefden met de droom eens terug te keren naar het land van herkomst. Een gedeelte is dat ook gelukt. En voor een gedeelte ook niet. Veel Spaanse migranten leven op hun oude dag in armoede. De parochie kent een groot aantal werkgroepen die vanuit het inloophuis van de stichting Nuestra casa (Ons huis) maatschappelijke taken verrichten ten behoeve van de mensen, zoals opvang, kleding, zorgen voor voedsel, verwijzen naar de voedselbank, meehelpen om de papieren in orde te krijgen, meedoen aan Nederlandse lessen. Viki Alberdi is een van die diaconale vrijwilligers, die een brugfunctie slaat tussen de Spaanstalige mensen en de Nederlandse samenleving. Voor de opvang van en aandacht voor vrouwen heeft de parochie de groep vrijwilligers Apoyo a la Mujer (vrouwenondersteuning), die in 2009 de Diaconale prijs Brood en Rozen van het bisdom Rotterdam heeft gekregen.

Joke de Haas van zelfhulpgroepen Eindhoven

In Eindhoven is Joke de Haas al twintig jaar actief in het opzetten van zelfhulpgroepen van en voor vrouwen. Vanuit eigen ervaringen in de psychiatrie is ze begonnen om met lotgenoten de eigen ervaringen te vertellen. Van daaruit zijn vrouwen begonnen met elkaar te ondersteunen en te helpen. Ze is de oprichtster van de Stichting Zelfhulp Netwerk Zuidoost-Brabant. Op dit moment draaien er maar liefst 52 groepen, die elk een ander aspect van een psychische beperking omvatten. Het gaat om eetstoornissen, afasie, angst, weinig zelfbeeld. Het Netwerk blijft een laagdrempelige organisatie van en voor mensen met praktische en geestelijke problemen. Al het vrijwilligerswerk heeft geleid tot het Huis voor de Informele Zorg in Eindhoven, dat inmiddels in Woensel te vinden is. Joke de Haas is een bijzonder mens, een steunpilaar, een dieselmotor met een duurzame kracht, een toeverlaat voor velen. Zij gebruikte haar

eigen kwetsbaarheid om kracht te winnen, samen met lotgenoten. Die kracht heeft ze ingezet in het netwerk van zelfhulpgroepen in het Brabantse. Joke de Haas is het prototype van empowerment, het streven om mensen tot krachtbronnen voor zichzelf, anderen en de samenleving te worden. Blader verder op www.zelfhulpnetwerk.nl

Ab Harrewijn (1954) was de oudste van een gezin uit acht kinderen. Hij groeide op in Giessen-Nieuwkerk bij Dordrecht, in een milieu van hervormden en ARP'ers. Ab studeerde theologie in Utrecht en was in de periode van 1982 tot 1984 predikant in opleiding in Utrecht en Amsterdam. In zijn studententijd werd hij lid van de CPN. Na zijn studie werd Ab Harrewijn arbeidspastor bij DISK Amsterdam (van 1983 tot 1994). Hij stond aan de wieg van de kerkelijke beweging de Arme Kant van Nederland/EVA. Na vele jaren buitenparlementair debat en actie voeren koos hij voor het politieke ambacht binnen GroenLinks. Hij werd partijvoorzitter (1995-1998) en vanaf 1998 Tweede Kamerlid met als onderwerpen sociale zaken en defensie. Ab overleed op 13 mei 2002 aan de gevolgen van een herseninfarct. De Landelijke Cliëntenraad organiseert sinds 2003 jaarlijks de Ab Harrewijn-rede. Om zijn geestelijke nalatenschap actueel te houden is in het jaar na zijn overlijden de Ab Harrewijn Prijs opgericht.

Ivonne Meeuwssen van Tientjesproject in diverse plaatsen

Kort geleden hebben drie vrouwen met een bijstandsuitkering en voedselbankindicatie het project Tientjes, Talent en Toekomst gestart. Het zijn Ivonne Meeuwssen, Caroline van Rooij en Erna Smeekens. Tientjes is een sociale onderneming die mensen met minder geld mogelijkheden biedt om werk te maken van passie. Iedereen heeft een talent, iedereen heeft dingen waar die goed in is. Het project biedt mensen met een laag inkomen de mogelijkheid om voor een tientje hun eigen werk in de wereld in te zetten. Mensen kunnen hun talenten en vaardigheden inzetten in het ma-

Ine Spuls met Bianca verwelkomen de Prijs
[Foto: Peter de Bie]

ken van producten of het aanbieden van een dienst. Andere deelnemers worden uitgenodigd voor een tientje het aanbod af te nemen. Natuurlijk zijn andere mensen ook welkom om mee te doen, maar zij bieden hun diensten of goederen of gratis aan of betalen er een goede prijs voor. Hoe werkt Tientjes? Je meld je aan als deelnemer via de site. Dat kost een tientje per jaar en dan kun je als deelnemer aan het gehele Tientjesaanbod meedoen. Je kunt voor een tientje je eigen aanbod op de site zetten. Je hebt dan ook een jaar toegang tot die pagina: je kunt hem maken zoals je wilt en zo vaak aanpassen als je wilt. Zowel Tientjesdeelnemers als niet-Tientjesdeelnemers kunnen de site bekijken en zien wie er allemaal aanbiedingen doet. Kijk verder op www.tientjes.net

Henny van den Nagel van Huize Agnes in Utrecht
Huize Agnes in Utrecht is gestart in de herfst van 2006 als opvanghuis voor vrouwen en hun kinderen, die zonder geldige verblijfpassen in Nederland zijn. De meesten zijn hier terecht gekomen op zoek naar een beter leven voor hun kinderen en zichzelf. Door allerlei oorzaken zijn zij dakloos geworden, vaak zonder inkomen. Nederland is een hard land geworden voor mensen zonder geldige verblijfstatus. Vrouwen in zulke posities kunnen worden misleid, misbruikt, uitgebuit. Zwerven over straat of van de ene plek naar de andere laat diepe sporen na bij vrouwen en kinderen. Dakloosheid met allerlei bedreigingen brengt grote gevaren met zich mee voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Huize Agnes geeft aan acht vrouwen en hun kinderen niet alleen onderdak en leefgeld, maar probeert op alle terreinen van het leven te streven naar

een zo normaal mogelijk leven. De kinderen gaan naar school. De vrouwen krijgen Nederlandse les. Waar nodig is er hulp van artsen en geestelijke gezondheidszorg. Rondom de positie die te maken heeft met de verblijfstatus en het vreemdelingenrecht is er de hulp van een advocaat. De opvang is er op gericht om een langer perspectief te kunnen bieden. Henny van den Nagel is Huize Agnes gestart vanuit haar ervaring als verpleegkundige. Dick Driesprong is kok en verricht allerlei hand- en spandiensten als vrijwilliger. Het werk in het huis wordt gedaan door vrijwilligers en door de vrouwen zelf. Lees verder op www.agnes-vanleeuwenberch.nl

Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs is een initiatief van de gelijknamige stichting. De stichting steunt vooral op particuliere giften, maar krijgt ook ondersteuning van: De Linker Wang, platform voor geloof en politiek; GroenLinks; Stichting Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken (DISK), de werkgroep Arme kant van Nederland/EVA en Emmaus Haarzuilens. De Prijs is vernoemd naar Ab Harrewijn, theoloog, dominee, arbeidspastor bij DISK Amsterdam, voorzitter en Tweede-Kamerlid van GroenLinks. De Ab Harrewijn Prijs wordt jaarlijks uitgereikt sinds 13 mei 2003, een jaar na het plotselinge overlijden van Ab Harrewijn. De jury van de Ab Harrewijn Prijs bestaat uit Siska Barelds (partner van Ab), Hub Crijns (directeur DISK), Ruard Ganzevoort, (voorzitter De Linker Wang), Eddy Reefhuis (oud-studiegenoot van Ab), Paul Rosenmöller (voormalig fractievoorzitter GroenLinks) en Els Veenis (voormalig partijbestuurder GroenLinks). De winnaar van de Ab Harrewijn Prijs krijgt een kunstwerk met bijbehorende cheque van 5.000 euro uitgereikt. Voor de andere vier genomineerden is een prijs van 1.500 euro beschikbaar. Lees verder op www.abharrewijnprijs.nl

De Konya Criteria vanuit de Islam

Joep van Zijl is hoofd Cordaid programma Nederland met dank aan redactie van Nieuws van SHMO speciale uitgave Mevlana Rumi december 2010

Op 25 november 2010 organiseerde de Samenwerkende Moslims Hulp Organisaties (SMHO) samen met Resto VanHarte Mariahoeve te Den Haag een offerfeestmaaltijd en een thema bijeenkomst over de Konya Criteria van Mevlana Rumi.

In het panel
Veyis Güngör en
Abdulwahid van
Bommel.
[Foto: Nieuwsbrief
SMHO]

Offerfeest

Aan het begin van de themamiddag herinnerde Veyis Güngör, voorzitter van SMHO aan de viering van het offerfeest van 16 tot 19 november 2010. "De SMHO heeft in samenwerking met Cordaid de laatste vijf jaar, gedurende de vier dagen van het offerfeest, in heel Nederland vleesinzamelingsacties houden. Dit jaar hebben de lokale initiatieven het overgenomen, die zijn gaan samenwerken met de lokale Resto's Van Harte in Nederland. Er is 3.000 kilo vlees ingezameld, die naar de worstfabriek in Zoeterwoude gaan. Daar wordt er Turkse worst van gemaakt, die grotendeels aan de voedselbanken gedoneerd worden. Een andere deel van het vlees wordt als offerfeestmaaltijd aan de klanten van Resto van Harte aangeboden. De themabijeenkomst voorafgaand aan onze offerfeestmaaltijd, gaat over de Konya Criteria."

Konya Criteria zijn ethische adviezen

Het werk *Maswani* van de filosoof en mysticus Mevlana Celaleddin Rumi (1207-1273) is een groot boek in zes delen. *Masnawi* is de afgelopen drie jaar door Iman Abdulwahid van Bommel uit het Engels naar het Nederlands vertaald. *Maswani* is breed opgezet, vol anecdotes,

verhalen, uitleg van de Koran, sufi begrippen. Binnen al die teksten vind je bepaalde parels, of edelstenen of diamanten. Zeven van die diamanten worden al acht eeuwen lang *Yedi Ögüt* of *Ögütler* genoemd: 'Zeven Adviezen' van Rumi. Die zeven adviezen zijn ethische adviezen. Binnen die ethiek zijn ze te plaatsen in de deugdenethiek. Ethiek in het algemeen gaat over waarden en normen en daarbinnen over goed en kwaad. Als we dicht op de huid van ons dagelijks denken en handelen zijn gekomen, hebben we het over vraagstukken van de toegepaste ethiek. Daar gaan deze Konya Criteria vooral over.

De Konya criteria

Eigenlijk is de benaming Konya Criteria afkomstig van Sadik Yemni en Veyis Güngör. Zij hebben samen die naam Konya Criteria gegeven. In het navolgende komen ze alle zeven in beeld met kort commentaar van Imam Abdulwahid van Bommel.

"Word als stromend water in vrijgevigheid en hulpvaardigheid"

Iedereen kent de kwaliteit van stromend water. Stilstaand water vermoddert, vergiftigt, beschimmelt. Stromend water is helder,

stroomt voort, heeft beweging. Het brengt leven tot stand. Van vrijgevigheid en hulpvaardigheid word je zelf beter. Het betekent gastvrij zijn. Voortdurend geven maakt mensen gelukkig, omdat wij gasten beschouwen als gast van God. Het betekent het voorbeeld van Abraham naleven. Hij is oneindig gastvrij. Hij geeft alsmaar. Dus het geven alsof het nooit op kan gaan geeft jezelf een oneindige voldoening en verruimt ook je ziel.

“Word als de zon in compassie en mededogen”
De zon schijnt voor iedereen. Arm en rijk, communist, gelovig, ongelovig of atheïst. Zoals God Zijn voorziening geeft aan iedereen, zonder uitzondering, schenkt de zon iedereen zijn stralen. Dus ‘word als de zon’ betekent: ‘Probeer te stralen als een zon in compassie en mededogen’. Karen Armstrong noemt in haar eerste boek *De geschiedenis van God*, dat alle godsdiensten het ‘Compassie Begin-sel’ kennen. Elke godsdienst moedigt aan tot mededogen. Het is gebaseerd op de geniale, in elkaar grijpende uitspraak: ‘wat gij niet wil dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet’.

“Word als de nacht in het bedekken van anderen tekortkomingen”
We hebben de neiging juist elkaars fouten te vergroten. Lekker over elkaar te roddelen: ‘heb je het gehoord?’. ‘Word als de nacht in het bedekken van elkaars fouten en tekortkomingen’ betekent elkaars fouten door de vingers zien. Daar komt een soort ‘Gedoo Mentaliteit’ uit voort. Op dit moment van de geschiedenis van Nederland is ‘gedogen’ geen populair woord. Maar in de praktijk wil het zeggen: ‘De ander aanvaarden zoals hij is, zonder dat we onmiddellijk willen boetsen’. Dat betekent een tolerantie van culturen die naast elkaar leven, die misschien over essentiële levenszaken heel verschillend denken. De menselijke ruimte bestaat uit de ander te aanvaarden zoals hij is.

“Word als een overledene in woede en fanatisme”
Woede is een van de moeilijkste dingen. We kunnen daar niet mee omgaan. Het is je eigen woede. Het soefisme zegt: het komt van je eigen ‘Ego’. Dus strijd er tegen. Strijd tegen die woede, die van je allerlaagste ziel, van je allerlaagste ‘Ego’ komt. Strijd ertegen. Probeer dat

in kaart te brengen. Ga ermee om. Dat is ook eigenlijk de enige oplossing. Probeer met die woede om te gaan.

“Word als aarde in nederigheid en bescheidenheid”
Lager dan aarde bestaat niet. Aarde is onder onze voeten. Nederigheid is niet zo gemakkelijk want we zijn soms vals bescheiden. De Koran zegt daarover in soera ‘Rahmân’: ‘en de dienaren van de Barmhartige - van Rahmân, lopen in bescheidenheid en nederigheid op aarde’... ‘en wanneer de onwetenden zich tot hen richten, zeggen zij: ‘Vrede’. Wanneer die onwetenden ons weer een keer uitschelden en aanpakken is het onze taak om ‘vrede’ te zeggen.

“Word als de zee in verdraagzaamheid”
In Nederland hebben we de vrijheid om anders te zijn, in een land waar gelijkheid, met de wet wordt beschermd. We moeten koesteren, dat we mogen zijn, wat we zijn, anders van anderen. De Franse filosoof Descartes heeft hier geleefd en heeft Nederland geprezen om zijn tolerantie en verdraagzaamheid. Er zit in de kern van de Nederlandse cultuur iets dat zo verdraagzaam is als een Oceaan. Dat kan verdragen, in zich opnemen en verwerken. Hoe anders het ook is. Die tolerantie is aan ons moslims voorgeschreven. De bekendste en kortste uitspraak in de Koran daarover zegt eigenlijk: ‘er is geen dwang in religie’ (*La ikraha fi'd-Dîn*). Religie en dwang zijn tegenstrijdig. Zo’n geniaal kort woord in de Koran wil duidelijk maken hoe religie bij de mens komt. En hoe de mens zijn religie koestert.

“Wees zoals je jezelf voordoet of doe je voor zoals je bent”
Het betekent dat we eigenlijk helemaal en onder alle omstandigheden, onszelf zouden moeten zijn. Onszelf zouden moeten kunnen blijven. Ook als we geconfronteerd worden met eisen van buitenaf rond kleding, cultuur, gewoontes. Eigenlijk vraagt Rumi van ons: ‘Breng uw buitenkant in overeenstemming met uw binnenkant’. En ‘Breng uw binnenkant in overeenstemming met uw buitenkant’. Dat kunnen we eigenlijk samenvatten als de ‘Menselijke Waardigheid’.

Kerken en SchuldHulpMaatjes

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK
en Mieke Kerkhof-Scheenaard free-lance journalist bij SchuldHulpMaatje

Nederland kent eind 2009 15,698 miljoen mensen, die leven in 6,9 miljoen huishoudens. Daarvan leven er blijkens het ‘Armoedesignalement 2010’ eind 2009 531.000 (7,7%) onder de lage-inkomensgrens. We hebben het dan over 1.090.000 personen. Ten opzichte van 2008 kwam dit neer op een stijging met 41.000 mensen (0,2 procent). In 2009 leefden 164.000 huishoudens al vier jaar of langer onder de lage-inkomensgrens. Dat komt overeen met 2,6% van alle huishoudens. Van de huishoudens met bijstand als belangrijkste inkomensbron leefden bijna zes op de tien onder de beleidsmatige inkomensgrens.

Meer huishoudens in de problemen

Het aantal huishoudens met problematische schulden is verontrustend gegroeid de afgelopen drie jaar. In oktober 2009 heeft het bureau Panteia het onderzoek *Huishoudens in de rode cijfers* gepubliceerd. Bijna één op de tien huishoudens in Nederland kampte met problematische schulden. Dat zijn 700.000 huishoudens, met de effecten van de economische neergang nog voor de boeg! Nog eens 250.000 huishoudens kampen in oktober 2008 met hun financiën vanwege hun woonhuis. In deze cijfers zit volgens de deskundigen 60% van de huishoudens met een laag inkomen, laaggeletterd, wisselende loopbaan met betaald werk. Dat is de groep die traditioneel bekend is vanuit de sociale zekerheid. Ongeveer 40% van deze groep is nieuw: hoog inkomen, tweeverdieners, hooggeletterd, stevige loopbaan met betaald werk. Bijzonder in deze groep is dat ze eerder in de problemen blijkt te komen door echtscheiding dan door werkloosheid. Uit de ‘Monitor Betalingsachterstanden 2010’ komt naar voren dat bij alle huishoudens alle onderscheiden vormen van betalingsachterstanden ten opzichte van de Monitor 2009 zijn toegenomen. Met inbegrip van de

32.000 WSNP-trajecten zijn er einde 2010 in Nederland ruim 1,89 miljoen huishoudens met diverse vormen van betalingsachterstanden. Gerelateerd aan het totaal van bijna 7,1 miljoen huishoudens blijkt dat dit 26,7% van alle huishoudens is. In 2009 lag dit percentage op 24,8% en in 2008 bedroeg dit percentage 27,0%.

Op 11 april j.l. meldde ‘Trouw’ dat in de stad Amsterdam in 2010 ruim 12.500 gezinnen en alleenstaanden zich aangemeld hebben voor schuldhulp. Dat was 13 procent meer dan in 2009. In vier jaar tijd hebben ruim 40.000 huishoudens zich voor schuldhulpverlening aangemeld in de stad Amsterdam. Het bedrag aan schuld per huishouden in schulden neemt elk jaar toe in die laatste vier jaar: van 6,5 naar 9, evenals de hoogte van de schulden: van 19.000 naar 27.000 euro.

Kerken starten met project SchuldHulpMaatje

De samenwerkende kerken, de Protestantse Christelijke Ouderen Bond en de Vincentius Vereniging Nederland zijn sinds juli 2010 door een startsubsidie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in staat gesteld hun ervaringen en praktijken rond schuldhulpverlening te intensiveren en uit te breiden. Er is een landelijk concept bedacht van lokaal samenwerken, vrijwilligers werven, die kwalitatief trainen, lokaal koppelen aan mensen met schulden en lokaal zorgen voor goede begeleiding. Ook wordt er lokaal de samenwerking met de gemeentelijke overheid geborgd. Dat project SchuldHulpMaatje roept veel weerklank op en is inmiddels in 25 plaatsen actief. Daarnaast staan nog eens 11 plaatsen in de startblokken en oriënteren zich ruim veertig plaatsen op het project. Daarmee komt het doel in zicht dat de overheid stelde bij het verlenen van een startsubsidie voor het

Ds. Aanen met een diaconaal medewerker uit Dordrecht tijdens Symposium SchuldHulpMaatje
[Foto: Jeannine Rijdsdijk]

project: In 2011 moeten er 600 vrijwilligers actief zijn in 25 plaatsen in ons land. Deelnemende plaatsen in maart 2011: Alphen a/d Rijn, Amersfoort, Apeldoorn, Den Haag, Delft, Dordrecht, Drachten, Ede, Geldrop, Gouda, Groenlo, Hellendoorn, Hilversum, Katwijk, Landgraaf, Leeuwarden, Lelystad, Montferland, Nijkerk, Nijmegen, Rotterdam, Skarsterlân, Spijkenisse, Tilburg, en Zwolle.

SchuldHulpMaatjes

SchuldHulpMaatjes zijn vrijwilligers, die na een degelijke training begeleiding bieden aan mensen met financiële problemen. Hun inzet is ondersteunend en aanvullend op de zorg van de reguliere zorg van bureaus voor schuldhulp, sociale diensten en maatschappelijk werk. Er zijn inmiddels ruim 100 maatjes getraind tijdens de driedaagse intensieve training. Wie de cursus met goed gevolg doorloopt en een verklaring omtrent gedrag overlegt, ontvangt een certificaat dat dient als garantie voor betrouwbaarheid en deskundigheid. De deelnemers waarderen de cursus met cijfers tussen de 7 en 9. Voor sommigen is het verrassend dat ze niet alleen onderwezen worden over technische zaken, maar er ook ruim aandacht is voor de psychologische factoren die meespelen bij het omgaan met geld en verandering van gedrag. De eerste maatjes zijn inmiddels aan een cliënt gekoppeld. Voortaan zijn zij de steun en toeverlaat van deze mensen in een moeilijke periode van hun leven.

Dordrecht in de schijnwerper

SchuldHulpMaatje dient zich in Dordrecht aan op een moment dat de kerken zich beraadden op de aanpak van de armenzorg in hun stad. De stad kent tal van kerken, organisaties en particuliere initiatieven die mensen willen helpen, zoals een voedsel- en kledingbank, HiP, Present, Serve the City, enzovoorts. Maar

het aanbod is versnipperd en onoverzichtelijk. Daarnaast viel de bijdrage van de gemeentelijke overheid aan het Noodfonds weg. Dat is een probleem want de gemeente voorzag in de helft van de financiën van het fonds, de kerken in de andere helft. "Hoogste tijd om ons te bezinnen hoe we verder moesten", vertelt Wim Aanen, dominee van de Hervormde wijkgemeente Krispijn in Dordrecht. "In maart lanceerden we een Diaconaal Platform waarin kerken, de gemeentelijke overheid en hulpverlenende organisaties samenkwamen. Het geeft duidelijkheid waar we gezamenlijk kunnen helpen en welke mogelijkheden daarvoor beschikbaar zijn. SchuldHulpMaatje is meteen ook opgenomen in het 'takenpakket' van het platform." Dominee Aanen is de trekker van het maatjesproject en onderhoudt vooral de contacten met organisaties en de gemeente in de stad. Naast hem is een coördinator aangesteld die zorgt voor de intake van cliënten en dat zij aan het meest geschikte maatje worden gekoppeld.

Informatie

SchuldHulpMaatje is een initiatief van Kerk in Actie, het landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB), Samen Kerk in Nederland - de migrantenkerken, de Evangelische Alliantie, de Vincentius Vereniging Nederland en de Protestants Christelijke Ouderen Bond (PCOB). Ze werken samen met vier bureaus voor schuldhulp en financieel advies: Modus Vivendi, De Budgetteer, Bos Consulting en Crown Financial Ministries. Kijk voor meer informatie op www.schuldhulpmaatje.nl, stuur een mail naar helpdesk@schuldhulpmaatje.nl of bel de Helpdesk telefoon via 0900-1177771

Platform Diaconale Ecclesiologie bestaat 25 jaar

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK

In 2010 vierde het Platform Diaconale Ecclesiologie het 25-jarig bestaan. Wat gaat schuil achter deze ingewikkelde naam? Het is te lezen in het jubileumboekje *Groei in verbondenheid*.

De Calamagroep

Het ontstaan voert ons terug naar een aantal Nederlandse missionarissen, die in het Chili van de jaren zeventig de kerk wilden verbinden met de arbeiders. De groep ging aan het werk in de kopermijnen bij het stadje Calama en in hun werkvorm namen ze de beweging van de priesterarbeiders mee. Al doende ontwikkelde men een vormingsmethode van driedovoudige communicatie. Als eerste analyseerde de groep met de mensen uit de mijnen de politieke, economische en kerkelijke wereld en de machtsverhoudingen daarin. Vervolgens nam ieder deel aan de arbeid, het vakbondswerk en de politiek en verwerkte men wat dit psychologisch opriep. Tenslotte ging men vanuit deze twee bronnen in gesprek met de Schrift. Zo leefde de Calamagroep "met Marx, Freud en Jezus". Na de val van de linkse regering van president Allende en de rechtse overname van de staat in mei 1973 vluchtten de missionarissen en hun kader naar andere Zuid-Amerikaanse landen, Europa en de Filipijnen. Binnen deze Calamabeweging van priesterarbeiders is er altijd veel discussie geweest over de band met de kerk en de rol van de kerk, naast het actief zijn

in de samenleving, de wereld van de arbeid en het vakbondswerk. De mensen die in Rotterdam terecht zijn gekomen zochten vanuit het eigen samenleven en werken onder arbeiders in de haven, het vakbondswerk en de politieke

activiteiten contacten met theologische opleiding, diaconale werkers en diakens, alsmede met de religieuze en missionaire organisaties. Bisschop J.X. Labayen van Infanta in de Filipijnen trad op als kerkelijk boegbeeld van de beweging. De voorganger van de Rotterdamse groep was Jan Caminada, terwijl Theo Hansen niet ongenoemd kan blijven. Uiterst boeiend zijn einde jaren zeventig, begin jaren tachtig de discussies geweest met de toenmalige industriepastores in het bisdom Breda over de praktijken van leven, werken en kerkopbouw.

Platform Diaconale Ecclesiologie

In 1984 richtte de Calamagroep samen met diaconale, missionaire en theologische werkers het Platform Diaconale Ecclesiologie op. Natuurlijk waren de doelstellingen hooggespannen richting een diaconale ecclesiologie en een vormingsprogramma, dat zou kunnen koppelen tussen de wereld van de kerk en de wereld van de arbeider en arme. Met die koppelingen van de wereld van de arbeid in een kapitalistische economie, de levendige wereld van vakbondswerk en politiek en de ambtelijke structuur van de Kerk hebben de leden van het Platform sindsdien geworfeld. Hoe zet je die grote woorden, visioenen en strategieën om in een leefbaar leven? Hoe

combineer je persoonlijke ontwikkelingen met een bepaalde structuur en een vorm van kaderdiscipline? Absoluut geen gemakkelijke zaken, zoals we verderop in het boekje kunnen lezen in de persoonlijke ervaringen van verschillende leden van de groep.

Een diaconale en missionaire gespreksgroep

In 1989 viel de Berlijnse muur. Volgens sommigen was dat het failliet van het marxisme en veel marxistische dictaturen zijn sindsdien gevallen. De wereld omarmde het kapitalisme en globalisering werd de motor van de wereld-economie. Paus Johannes Paulus II begon zijn programma om de Kerk te hervormen, o.a. van de contextuele emancipatie theologieën. Binnen het Platform vertrokken de oude leden van de Calamabeweging. De diakenopleiding van het aartsbisdom Utrecht werd gesloten en zo kwam een einde aan het vormingsprogramma. Gaandeweg veranderde het Platform in een stevige gespreksgroep, die een keer per jaar een groter aantal mensen uitnodigde voor een studiebijeenkomst. Naast arbeidspastores, buurtpastores, migrantenpastores en diaconale werkers kwamen missionaire werkers in beeld en werden enkele vrouwelijke theologen lid van de groep. De leden van de werkgroep nemen het resultaat van de gesprekken en studiedagen mee in hun leven, werken en organisatie.

De jaren van de eenentwintigste eeuw kenmerken zich door drie bijzondere aandachtspunten. Er is aandacht voor de wereld op het Zuidelijk halfrond en de missionaire presentie van de kerk aldaar. Dat is ook een ontmoeting tussen rijk en arm. Er is aandacht voor het diaconale en missionaire aspect van de zending van de kerk in Nederland. En er is interesse voor wat deze twee bewegingen betekenen voor kerkopbouw en de theorie van kerkopbouw. Omdat de leden allen rooms-katholiek zijn is het vooral een katholiek debat.

Persoonlijke verhalen

In de persoonlijke verhalen komt tot uitdrukking hoe het Platform diaconale ecclesiologie eerst een Calamagroep in Nederland was. Later kwamen daar andere mensen bij en gingen stichters weg. Programmatisch is er ook veel gewijzigd. Men wilde langs een programma-

tische formule de maatschappij veranderen. Over kerkverandering lezen we niet zo veel. Later gingen de marxistische stijl van analyseren en de psychologische interactie de deur uit. Het geloven blijft ieder voelen, maar de meningen over de Kerk worden manifester en kritischer. Tenslotte werd het platform van een programmatische groep een interviewgroep en van een actiegroep steeds meer een gespreksgroep.

Het Platform heeft bij elk van de mensen iets teweeg gebracht. We zien invloeden in de universitaire opleidingen en diaconale vormingsprogramma's (Jozef Wissink), lokale kerkopbouw (Theo Hansen en Bernhard Höfte), buurtpastoraat (Paul Bergmans), identiteitsverheldering van missionaire instellingen (Frank van Eenbergen), internationaal partnerschap tussen Nederland en het Zuiden (Tom Boesten). En bij ieder heeft het Platform bijgedragen aan persoonlijke verbondenheid, reflectie en plaatsbepaling. Uit de verhalen van de deelnemers blijkt ook een werken van de Geest, een kritische reflectie op de zending van de kerk en een band van verbondenheid, vriendschap en liefde. Gaandeweg is het een voedingsbron voor diaconale en missionaire spiritualiteit.

Groei in verbondenheid

Het jubileumboekje getuigt van het ontstaan, de historie en werpt een blik op de toekomst. Het eerste deel gaat in op de belangrijkste momenten van het Platform. De leden hebben met hun persoonlijke verhalen het tweede deel gevuld. Het derde deel bundelt de inleidingen van de jubileumbijeenkomst in 2010. De invalshoeken zijn de diaconale spiritualiteit (door Henk Meeuws), het ecclesiologisch aspect (door Henk van Hout), de wereld van de achterstelling (door Herman IJzerman) en de theologische taal (door Lieve Troch). Het boekje eindigt met een blik op de toekomst.

Frank van Eenbergen e.a. *'Groei in verbondenheid. Missie – Diaconie – Kerkopbouw. Vijfentwintig jaar Platform Diaconale Ecclesiologie'*, Rotterdam, 2011.

Bestellen: e-mail: frankvaneenbergen@mensenmeteenmissie.nl

40 jaar pastoraal werkers: Een eigen charisma?

Jan Hendriks

Boeiende bundel van de VPW

Veertig jaar geleden trad de eerste pastoraal werker in dienst. Rond dit jubileum heeft de Vereniging van Pastoraal Werkenden (VPW) een boek samengesteld waarin het ambt van pastoraal werker of pastor van alle kanten wordt bekeken. Vijftien auteurs leveren een bijdrage en zeven mensen uit het veld zijn geïnterviewd.

Een drietrup in de ontwikkeling

De bundel begint met een terugblik van Willem Putman, die zo het kader geeft waarin vrijwel alle bijdragen geplaatst kunnen worden. Het instituut pastoraal werker is succesvol gebleken omdat er op twee manieren bijgedragen is aan de vernieuwing van de

Nederlandse kerkgemeenschap. Allereerst door een inhoudelijke verdieping van het pastoraat. Daarnaast door een bijdrage aan de emancipatie van de gelovigen en omdat hij of zij voor hen als voorbeeld fungeerde. Het positieve element kwam vooral goed uit de verf in de eerste fase, de periode na 1970. Via hen en door hun optreden kreeg het gedachtegoed van het Tweede Vaticaanse Concilie concreet vorm. Rein Nauta werkt deze positieve invloeden voor de vernieuwing van het pastoraat en de emancipatie van de leek concreet uit.

In de tweede fase na 1980 die aldus Putman bekend staat als de tijd van de polarisatie volgde een terugslag en het instituut pastoraal werker werd daarin omstreden. De vraag was welke koers de bisschoppen wilden: voortbouwen op Vaticanum II of restauratie. Die terugslag had gevolgen voor de pastoraal werker. De bisschoppen werden geleidelijk aan kritischer, de ruimte voor hun aanstelling werd ingeperkt en bevoegdheden zoals het doopverlof werden hen ontnomen. In de beleidsnota *'Meewerken in het pastoraat'* (1999) is te lezen dat de pastoraal werker ondergeschikt gemaakt wordt aan de priester.

Een derde fase kenmerkt zich als een periode van resignatie, en de gevoelens daarvan zijn herhaaldelijk in de bundel te lezen. Het onderlinge gesprek wordt gemeden, "terwijl ieder voor zich op plaatselijk niveau naar mogelijkheden bleef zoeken om een eigen pastorale koers te varen". Dat gaat gepaard met de bijproducten van resignatie: gemopper, ontevredenheid en distantie tussen vele pastores en hun bisschop, de territoriale parochie, zelfs tot de kerk.

Jan Hendriks [Foto: Marriëlle de Koo]

De feitelijke situatie maakt aannemelijk dat de bijdrage van pastorale werkers niet gemist kan worden. Ton Bernts levert de cijfers, die verhelderen dat het aantal pastoraal werkers vooral groeide, terwijl het aantal priesters daalde. In 1975 zijn er minimaal 143 pastoraal werkers, (minimaal: de mensen die zonder zending van de bisschop werkzaam zijn blijven buiten beschouwing); dat is slechts 3% van alle pastores. Omstreeks 2000 zijn dat er 783. Daarna zet een lichte daling in tot 767 in 2008 en daarmee vormen pastorale werkers 40% van de pastores. Hun aandeel is vooral in het categoriale pastoraat toegenomen. Daarbij komt nog dat het aantal katholieken per pastor (pastoors en pastoraal werkers) enorm is toegenomen: van 1.687 in 1975 tot 3.736 in 2008.

Handelen als gewijden

Lodewijk Winkeler concludeert in zijn bijdrage dat de positie van pastoraal werker radicaal veranderd is. Van een korte tijd dat "zij als 'medepastor', feitelijk als moderne kapelaan, werden beschouwd, (werd hun functie) via een aandeel in het pastoraat aan de rand van de sacramentenbediening, tot een "toeleidende" taak" (45).

Erik Borgman stelt tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen de vraag of leken, en daarmee ook de pastoraal werkers, in kerkelijke zin pastores kunnen zijn. Zijn antwoord is ontkennend en dat vindt hij erg. Het pastorale karakter staat op het spel. "Pastoraat in christelijke zin vraagt een bepaald soort voorganger met een bepaald zelfbegrip. Zij of hij moet weten noch namens zichzelf op te treden, noch zonder meer in dienst van zijn cliënt te staan. Hij of zij is er om de relatie met God open te houden en dat vraagt zowel toewijding als overgave, zowel professionaliteit als het besef het zelf niet te kunnen" (62). Daarom wijdt de kerk haar voorgangers. Dat brengt Borgman tot deze uitspraak: "Ik pleit ervoor dat pastores, waar zij ook zijn en voor welke doelgroep zij ook werken, het bewustzijn vasthouden dat zij

eigenlijk gewijd zouden moeten zijn". "Zij zouden moeten handelen als gewijden." Dat besef klinkt herhaaldelijk door in de interviews met pastoraal werkers.

Voorwaarden voor een positieve toekomstige ontwikkeling

Willem Putman gaat ook in op de vraag onder welke voorwaarden de pastoraal werker zijn betekenis voor de kerkgemeenschap kan behouden. Hij noemt er vier.

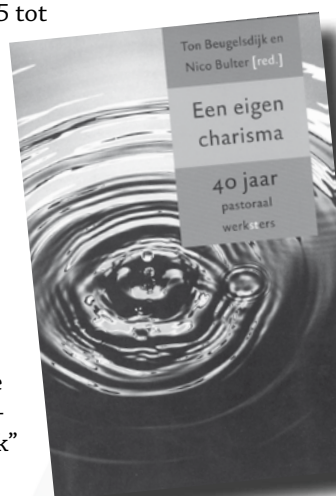
Voor de eerste voorwaarde is een valide theologische en kerkjuridische onderbouwing nodig. Ton Meijers en Henk Witte gaan in op de 'theologische en canonieke grondslag van de pastoraal werker' en zien vooral perspectief

in de sacramentele grondslag. De tweede voorwaarde, namelijk ruimte voor bezinning en reflectie naast het dagelijkse werk kan in het boek op algemene instemming rekenen van vicaris Schoenmakers tot Rein Nauta. De vraag blijft hoe dat bij de toenemende werkdruk gerealiseerd kan worden.

De derde voorwaarde van open communicatie en respect voor elkaar maken Jan van Diepen en Jan van Bruggen concreet. Zij maken een opzet voor een

dialogoog over roeping en ambt tussen priesters en pastoraal werkers. Interessant is vooral de start. Zij gaan uit van de gemeenschappelijke roeping en vinden die verwoord in een tekst van de Amerikaanse bisschoppen over het dienstwerk van leken in 'Co-Workers in the Vineyard of the Lord'. Hierin wordt de 'zaak van het evangelie voorop gezet'. "Zowel de priester als de pastoraal werker is onder dat "gezag" gesteld" (176).

Bij de vierde voorwaarde rond een nieuwe stijl van leiding geven veroorloof ik mij de opmerking dat open communicatie niet kan in een autoritaire structuur, waarin de leiding houdt van volgzzaamheid. Ik vraag mij af of in deze bundel het systeemkarakter van ook de kerkelijke geloofsgemeenschap voldoende onderkend is.

Een commentaar in vier thema's

Ik heb mijn commentaar op de inhoud van de bundel in vier thema's ondergebracht en reik die aan als bijdrage in de discussie.

Thema 1: Een helder profiel is van belang.

Uit de artikelen blijkt dat de pastoraal werker onmisbaar is. Maar hoe zal hun functie eruit zien? Een helder profiel is noodzakelijk stellen verschillende auteurs, maar zij maken niet duidelijk hoe dat er uitziet. Kees de Groot ziet in de realiteit drie patronen: het verdelingsmodel (elke pastor heeft een geloofsgemeenschap waar hij de 'eerst aanspreekbare' is), het profileringsmodel (de nadruk ligt op specialisatie van de teamleden), en het aanvullingsmodel (de priester staat centraal, de pastoraal werker heeft een aanvullende rol).

Ook Nauta wordt in het schetsen van een profiel van de pastoraal werker algemeen. Ik lees dat hij de functie van pastor omschrijft als in wezen een

hermeneutische functie. "Hun eigenheid is het bieden van inzicht en visie, het scheppen van interpretatiekaders voor het duiden van wat gebeurd is en nog zal geschieden" (102). Daartegenover stel ik met klem dat het pastoraat naar haar wezen een hermeneutische én een agogisch moment omvat. Zo is dat door de grondleggers van de moderne praktische theologie ook beklemtoond, zoals bij Jaap Firet, Rob van Kessel, Frans Haarsma en anderen.

Stelling 1: Tot het profiel van pastores behoort dat zij als opdracht, ja als missie hebben (groepen) mensen te helpen om te komen tot verstaan (hermeneutisch moment) én tot verandering (het agogisch moment). Ongeacht de sector waar zij werken.

Thema 2: Verband tussen profiel van de pastor en het type parochie.

Het type gemeente bepaalt mee het profiel van de pastor waar zij werken. Verschillende auteurs noemen dat de pastorale werker floreert in een duidelijke en open gemeente. De tegenhanger is een vage en gesloten kerk. Die twee omschrijvingen vormen volgens mij

twee continua. Het ene is voor te stellen als een horizontale lijn met als uiteinden: gesloten en open. Het andere heeft als verticale lijn de uiteinden: vaag en duidelijk. Samengebracht in een figuur ontstaat als het ware een klok met vier kwartieren. Dit beeld verheldert dat er binnen elk kwartier meerdere posities zijn. Kwartier I omvat de open parochies met een duidelijk profiel. Die noem ik de gastvrije parochie. In kwartier II behoren de parochies die open zijn maar geen duidelijk profiel hebben. In kwartier IV plaats ik de parochies die duidelijk zijn (zij hebben een eigen profiel), en gesloten zijn voor anderen. In kwartier III behoort de parochie van

Laodicea (Openbaring 3:14) en haar huidige zustergemeenten.

Elk kwartier heeft haar eigen pastor. Heitink onderscheidt drie typen pastoraat:

kerugmatisch (verkondigend) in kwartier IV; therapeutisch (bijvoorbeeld de 'pastoral counselling movement') in kwartier II; en hermeneutisch (met zowel een hermeneutisch als een agogisch moment) in kwartier I. En kwartier III? Daar is geen pastor te bekennen, tenzij de pastor die op weg is naar de bremstruik (1 Kon.19,4).

Analoog aan deze drietrap kunnen we in gemeenteopbouw drie werkers onderscheiden: de inhoudelijke expert (kwartier IV), de procesbegeleider (kwartier II) en de leermeester die spreekt als een leerling, ook wel getypeerd als vroedvrouw (kwartier I).

Stelling 2: Afhankelijk van het type gemeente wordt de rol van pastoraal werker die van expert, procesbegeleider, of vroedvrouw.

Thema 3: Maak geen werkverdeling op grond van 'binnen en buiten'

In het nawoord schrijft de redactie: "Een verdeling waarbij de priester primair binnen de kerk functioneert en de pastoraal werker vanuit de kerk naar buiten en van buiten maar

“Het pastoraat omvat én een hermeneutisch én een agogisch moment”

binnen is te simpel". Samengevat dient elke pastor betrokken te zijn op de hele kern van het gemeente-zijn. Die kern bestaat uit drie met elkaar verbonden dimensies, die ik met Zuhlechner aanduidt als: Mystiek, Koinonia en Diaconia. Verzelfstandigen zij zich, dan verliezen zij alle drie hun karakter. Mystiek wordt, losgekoppeld van Diaconia en Koinonia een 'feel good' spiritualiteit. Diaconia zonder Mystiek en Koinonia wordt filantropie. En als Koinonia op zichzelf komt te staan, verwordt zij tot een vriendenkring, die naar haar aard gesloten is. Het gaat om deze drie in hun samenhang. Waar mensen samenkomen en zich richten op deze drie ontstaat kerk.

Stelling 3: Pastoraat is wezenlijk betrokken op alle drie dimensies van de kern van het gemeente-zijn: Mystiek, Diaconia en Koinonia. Waar dat gebeurt worden werksorten kerksoorten.

Thema 4: Kerkopbouw in een deprimerende situatie.

Mij valt bij het lezen van deze bundel als protestant op dat in vrijwel alle bijdragen het Tweede Vaticaans Concilie zo prominent aanwezig is. De geweldige impact van dit gebeuren klinkt door, vooral ook de hoop die gewekt is en het diepe verlangen naar vernieuwing dat daaruit spreekt. Tegelijk is het gevaar in aanwezig, dat we blijven hangen in heimwee en gevoelens van teleurstelling, in wat Willem Putman typeert als resignatie. In allerlei zinnen zijn die gevoelens in het boek te lezen. Ik voel mij het meest thuis bij de typering van Ernest Henau die in zijn afscheidscollege de huidige situatie van de kerk typeert als ballingschap. Dat beeld doet recht aan de gevoelens van mensen en schept ook ruimte om verdriet een plaats te geven. Er is verdriet. Daar is reden toe. Dat beeld impliceert niet het trieste einde, maar kan ook een nieuw begin betekenen, aldus Henau.

Op weg naar vernieuwing

Er worden in de praktijk twee wegen bewandeld om tot zo'n nieuw begin te komen. Allereerst de meest gebruikelijke weg waarop

we pogen vernieuwing te komen en die is via het aanpakken van problemen (*problem solving*). We volgen dan de drieslag: Waar zit de pijn? Waardoor wordt die veroorzaakt? Wat doen we er aan? Soms is die weg noodzakelijk. Het risicovolle is dat door in te zoomen op problemen het beeld van de kerk negatiever wordt en dat de energie om te vernieuwen wegvloeit.

De tweede weg straalt hoop en vertrouwen uit en is die van het waarderen opbouwen (*Appreciative Inquiry, voortaan AI*). Die weg heeft twee boeiende kenmerken.

Ten eerste de *waarden* waarvan uit gegaan wordt, die ook centraal staan in de praktische theologie: waarderen van wat er allemaal goed gaat, respect voor mensen, leiding als dienst, het gesprek als het legitieme en effectieve

voertuig om te komen tot verheldering (hermeneutisch moment) en tot verandering (het agogisch moment), de verhalen van mensen, *alle* mensen, serieus nemen.

Ten tweede bepalen die waarden de gang van het *proces*. Het uitgangspunt van het 'waarderen van het positieve' uit zich in de formulering van het thema waaraan gewerkt gaat worden. Vanaf de eerste stap. Vanuit positieve ervaringen worden positieve verhalen opgeroepen, die men aan elkaar toevertrouwd. Bijna vanzelf leidt dat tot de volgende stap: Welke factoren in onze verhalen maken onze ervaringen zo positief? Daar wordt dan op voortgebouwd.

Dit heb ik uitgewerkt in mijn *Kerkvernieuwing...een uitdaging* (2010, 2e druk). Centraal daarin staat het vertrouwen in mensen en God, als bepalend voor de Methode (AI) en voor het Model: de vertrouwensvolle gemeente, of met een begrip van Erik Borgman, de zorgeloze gemeente.

Stelling 4: De weg van de waarderende opbouw is de weg van de toekomst. Theologische uitgangspunten constitueren deze weg.

Jan Hendriks, Oosterbeek
a.h.hendriks@tele2.nl

"De kern van de gemeente bestaat uit Mystiek, Koinonia en Diaconia"

Dienen en delen. Basisboek diaconaat

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK

Vorig jaar verscheen *Dienen en delen. Basisboek diaconaat* (Boekencentrum Zoetermeer 2009). Een boek dat zich vooral binnen de gereformeerde traditie plaatst. Het Basisboek richt zich op diakenen in de gereformeerde kerken en op docenten en studenten in de opleidingen. Een kijk in deze diaconale wereld. De redactie van *Dienen en delen* wordt gevormd door dr. G. C. den Hertog en dr. A. Noordegraaf. Het boek kent drie delen. Na een inleiding in naam en zaak, christelijke gemeente, vakgebied, doel en opzet, verkennen de hoofdredacteurs de plaats van het diaconaat in het Oude Testament en Nieuwe Testament, en in de geschiedenis en in de theologie. Het tweede deel scharniert tussen beide in met een theologische en hermeneutische verkenning in het diaconaat. Juist dat tweede deel verheldert een en ander rond de gereformeerde traditie. In het boek is te zien dat brononderzoek in de Heilige Schrift en normering aan de Bijbel

kenmerkend is. Het derde deel is meer praktisch bedoeld en gaat in op de relaties tussen diaconaat en gemeente, in de samenleving, wereldwijd en in relatie tot gemeentebouw.

Twee Rijken leer van Luther

Gerard den Hartog gaat er in het tweede deel van uit dat hermeneutiek niet vrijblijvend kijken op bijbel en huidige samenleving inhoudt, maar een geïnvolveerd engagement. Praten over God gaat over de mens en praten over de mens gaat over God. Hij laat zien hoe er altijd geworsteld is met de bril, die christenen opzetten als het gaat om de verhouding tussen kerk en staat, diaconaat en samenleving. Daarin is de Twee Rijkenleer van Luther belangrijk, vooral onder invloed van de filosoof Kant. Die leidt in het begin van de negentiende eeuw tot een visie, dat er een scheidslijn bestaat tussen natuur en samenleving enerzijds en geest en kerk anderzijds. De natuur en samenleving

hebben een eigen wettelijkheid zonder ziel, terwijl geest en kerk bezielde zijn met cultuur en religie. Natuur en samenleving hebben dan gerelateerd aan het doel een verantwoordelijkheidsethiek die richtinggevend is aan politiek en bestuurlijk handelen, ook in ondernemingen. Cultuur en religie hebben gerelateerd aan God een gezindheidethiek, die richtinggevend is aan cultureel, religieus handelen. In deze visie, die bijvoorbeeld in de Duitse en Nederlandse kerken toonaangevend was, is de samenleving volgens eigen wetten en normen ingericht en zijn sociale nood en armoede helaas onvermijdelijke bijproducten. De bril van de christelijke bewogenheid en barmhartigheid heeft zeker geleid tot het ontstaan van activitei-

ten als sociale inzet, medische zorg, onderwijs, maar men ziet het vragen naar de oorzaken van sociaal onrecht of het signaleren en aanklagen hiervan niet als diaconale of kerkelijke taak. Langs deze bril kan men zich afvragen of de kerk zich door haar visie op afstand heeft gezet, feitelijk ingevoegd heeft in de heersende maatschappelijke orde.

Veranderingen in de Lutherse visie

Een tweede bril ontstaat onder invloed van de Eerste Wereldoorlog en de gevolgen daarvan in de jaren twintig en dertig. Er viel in de samenleving veel op te bouwen en te verzorgen. Die bril wordt meegenomen in het artikel van H.W. Beyer in het *Theologisch Wörterbuch zum Neuen Testament*. Volgens Joodse tradities en de Bijbel is dienen een belangrijk onderdeel van het geloof, het volgeling van Jezus zijn en de invulling ervan. Het begrip 'dienen' kreeg een sterk helpende, verzorgende inhoud met een ethiek van zichzelf wegcijferen. Die bril stemde vervolgens weer overeen met de toen gangbare boedelscheiding in de Twee Rijkenleer, waarin de uitoefening van de gerechtigheid werd toebedeeld aan de overheid, en de dienst van de barmhartigheid aan de kerk. Een derde bril brengt vooral Bonhoeffer naar voren in zijn toenemende kritiek op het opkomende nazi-Rijk van Hitler. De vervolging van communisten, homoseksuelen, zigeuners, Joden en iedereen die niet-Duits is laat volgens Bonhoeffer zien dat niet alleen een verzorgende, dienende, helpende hand nodig is, maar ook een hand, die een spaak in het draaiende wiel van de overheid steekt. Zelfs verzet tegen die overheid kan geboden zijn. Die visie schokt de toenmalige kerk.

De jaren dertig en de tweede Wereldoorlog leren dat een bril, die tussen kerk en staat een boedelscheiding proclameert, ontoereikend is. Het niet kunnen en willen zien van de vele onrechtvaardigheden, het aanwezig zijn bij zoveel mensenvervolging, vraagt om een herziening van theologische en ethische concepten. In de jaren zestig ontstaat de theologie van de hoop. De theoloog Paul Philippi geeft een nieuwe invulling aan het dienstwerk van Christus, dat hij vooral invult met het bevlogen engagement. Zijn leven en werken waren niet gericht op het politiek sturen en

inrichten van de samenleving, maar hebben wel politieke implicaties. Jezus hekelt met zijn woorden en daden de misstanden en geeft daarmee aan dat het ook anders kan. Dienst of diaconaat is geen apart Rijk tegenover een ander Rijk, maar in dezelfde wereld een zowel barmhartige, alsook tegendraadse, kritische en daarom gerechtigde vorm van actie. De bril van Philippi laat zien dat de Dienst van Jezus doorwerkt naar de kerk en de samenleving en dat in de verbinding van barmhartigheid en gerechtigheid de Twee Rijkenleer overstegen wordt.

Hedendaagse brillen op geloof en maatschappij

Dit tweede deel van Den Hertog geeft aan, hoe het verstaan van de samenleving en van het geloof veelal tijd- en contextgebonden is. Het gaat niet alleen om visie op God en geloof in Bijbel en traditie, maar ook om visie het geheel van de samenleving toen en nu.

Een derde bril brengt vooral Bonhoeffer naar voren in zijn kritiek op het nazi-Rijk van Hitler
[Foto: Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz]

Zo komen we ook tot nieuwe brillen. Het recente Bijbelonderzoek van de Australische taalkundige J.N. Collins en de Duitse exegete Anni Hentschel leren, dat het Griekse woord *diakonia* in eerste instantie niet verwijst naar nederige dienst, maar vooral op dienstwerk dat in opdracht van een zendende instantie gedaan wordt. Dienst wordt ingevuld met bemiddelen, overbrengen, bruggen bouwen en de dienst is omgeven met het gezag van de opdrachtgever. Het nieuwe verstaan van diaconie is te interpreteren als bemiddelen, een mediator zijn, hetgeen overigens ook weer een belangrijke trend van onze samenleving is. Misschien hebben we juist door het belang van die trend meer oog gekregen voor deze oorspronkelijke betekenis. Diaconie vraagt om een goed verstaan van God in deze wereld. We hoeven God niet tegenwoordig te stellen in onze daden, maar we kunnen veeleer gaan naar waar Hij als is, het spoor bewandelen dat Hij ons wijst. Kerk en diaconaat zijn geen onmogelijke opgave, maar vindplaatsen van God in onze medemens en samenleving en in de ontwikkelingen daarvan. De veranderingen in de brillen op diaconaat werkt Den Hertog uit in ontwikkelingen rond zorg en rond diaconale en missionaire presentie.

Visie op diaconie en diaconaat

Uit het scharnier van het tweede deel is af te leiden, dat dit basisboek geen vastliggende definitie aanreikt, maar zoekt naar een hedendaagse invulling. In de inleiding wordt opgemerkt dat kerken eigen kerkordes, ambten en tradities kennen, waardoor alle woorden eigen invullingen kennen. De samenleving verandert, is in beweging, waardoor ook concepten over zorg, dienst, hulp en presentie veranderen. Kerken en hun leden veranderen, waardoor de concepten over de kern van diaconaat veranderen. Dat maakt het niet zo eenvoudig om tot omschrijvingen te komen.

De zoektocht wordt voortgezet naar het eigene van de christelijke beoefening van de naastenliefde, zoals die gestalte krijgt in het diaconaat. Letterlijk betekent het woord 'dienstbetoon'. Het is afgeleid van de Griekse woorden *diakonia*, *diakonein*, *diakonos*. De betekenissen daarvan komen aan bod, waarbij eveneens de verschillende brillen, die er gevonden zijn beschreven

worden. Het bemiddelende karakter van diaconie op grond van modern taalonderzoek wordt erkend. Tegelijk geven de auteurs aan, dat rond diaconaat ook andere woordgroepen een rol spelen, zoals het dienen dat slaven doen, helen, helpen en (ver)zorgen, evenals meer theologische waarden zoals liefde, barmhartigheid en gerechtigheid. Bij de christelijke interpretatie van diaconaat hoort volgens Roscam Abbing ook verkon-digen en vermanen, en volgens Philippi de navolging van Christus, terwijl de bevrijdingstheologie bevrijding als kernwaarde toevoegt. Vanuit de visies op christelijke gemeente komt het gemeenschapselement in beeld. Al die brillen rond samenleving en kerk in hun onderlinge verhouding spelen een grote rol. Dit alles leidt tot omschrijvingen van diaconaat, die bij elkaar gezet een aardige visie geven op de verscheidenheid, die er in christelijke kerken aanwezig is.

Omschrijvingen van diaconaat

De Protestantse Kerk in Nederland omschrijft diaconaat als volgt:

De gemeente is geroepen tot de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid door:

- *het betrachten van onderling dienstbetoon,*
 - *het verlenen van bijstand, verzorging en bescherming aan die wat nodig hebben,*
 - *het deelnemen in arbeid ten behoeve van het algemeen maatschappelijk welzijn,*
 - *het signaleren van knelsituaties in de samenleving en*
 - *het bevorderen van de zorg voor het behoud van de schepping.* (Kerkorde PKN, ord. 8, art. 2)
- De Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland houden de volgende omschrijving aan. *Diaconaat is dienst vanuit de liefde van Christus aan elkaar en aan allen opdat in de gezindheid en in de structuur van gemeente en samenleving het koningschap van Christus gestalte krijgt. Om dat doel te bereiken dienen de diakenen in de gemeente stimulerend en coördinerend te werken en dient de gemeente als een leesbare brief in de samenleving te functioneren, zodat vanuit de gemeente in de samenleving uitkomt wat de beleving van waarachtige barmhartigheid en gerechtig-*

heid betekent. (Deputaten Adma, 1986)

De Evangelische Alliantie zet de volgende omschrijving in.

Diaconaat is het in navolging van de dienende Heer, in gehoorzaamheid aan zijn Woord en in de kracht van de heilige Geest binnen en vanuit de charismatische gemeente van Jezus Christus omzien naar mensen in hun fysieke, materiële en sociale noden binnen de context van de samenleving (Bert Roor in *Idea*).

Het Handboek Diaconiewetenschap *Barmhartigheid en gerechtigheid* komt na een boeklange zoektocht tot de volgende omschrijving: *Onder diaconaat of diaconie verstaan we het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkomen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en sociaal-maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen, en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.* (2005-2, pag. 392)

Op grond van het onderzoek van dit Basisboek en eerder onderzoek spreken de auteurs liever van een voorlopige omschrijving, die er dan als volgt uit ziet:

Diaconaat heeft te maken met de zorg voor en hulp aan mensen in sociale en maatschappelijke knelsituaties,

- *Het is een handelen dat geschiedt in de christelijke gemeente en vanuit de gemeente in de samenleving en de wereld.*
- *Het omvat zowel het dienstbetoon dat door of onder leiding van kerkelijke ambtsdragers geschiedt alsook door personen, groepen en bewegingen die zich door het evangelie laten leiden.*
- *Het is zowel betoon van barmhartigheid als beoefening van gerechtigheid.*
- *Het richt zich op personen en structuren.*
- *Het is te onderscheiden, maar niet te scheiden van de andere functies van de christelijke gemeente.*

Vakgebied

Dienen en delen is geschreven vanuit gereformeerd perspectief. Dat betekent dat de auteurs de bron en de norm voor praktisch-theologische bezinning zoeken in de Heilige Schrift. Daar zijn de grondlijnen getekend voor wat christelijk dienstbetoon moet zijn. Een

gereformeerd perspectief gaat niet voorbij aan de concrete werkelijkheid waarin mensen leven en werken.

Geloof wordt immers 'geleefd' in een concrete praktijk. Geloof en leven zijn nauw op elkaar betrokken. In het diaconaat komt met name de sociale en communicatieve kant van de geloofspraktijk naar voren. Hoe leven en handelen mensen in een bepaalde context met het Woord van God en hoe geven zij de christelijke traditie vorm? Omdat er sprake is van geloofspraktijk krijgt diaconaat een plek binnen de praktische theologie, die meer is dan een handelingswetenschap. Het geloof voltrekt zich in handelingen, maar ook in overtuigingen, ervaringen en verwachtingen van mensen. Het gaat ook om bezinning op de vertolking van de boodschap van het evangelie in de werkelijkheid van het dagelijkse bestaan. De auteurs sluiten aan bij het Handboek Diaconiewetenschap om te streven naar een vakgebied diaconiewetenschap, dat dan breed verstaan dient te worden. Theologie (praktisch en systematisch) is belangrijk, naast bijbelwetenschap, evenals het gebruik van andere menswetenschappen, die helpen om de context van de samenleving te begrijpen. Ook de situatie van de hele wereld is belangrijk, terwijl kerkelijke onderscheidingen zoals pastoraat, verkondiging en kerkopbouw van belang zijn. Kortom een breed vakgebied omtrent een brede praktijk.

Het basisboek diaconaat nodigt uit tot lezen. Het is geen eenvoudig boek. Het vergt belesenheid in de gereformeerde traditie. Veel van het geschrevene zal vanuit een katholieke traditie bijvoorbeeld anders geschreven en onderzocht worden, maar er zullen veel vergelijkbare uitkomsten zijn. Wie over diaconaat en maatschappij, de protestantse visies, brillen en tradities meer wil weten, vindt in *Dienen en Delen* een uitstekende bron.

Dr. G.C. den Hartog en dr. A. Noordegraaf (red.), *Dienen en delen. Basisboek Diaconaat, Boekencentrum, Zoetermeer, 2009, 280 pag. inclusief registers, ISBN 978.90.239.2324.4. Prijs in de boekhandel € 24,90.*

Agenda & weetjes

De 'Diaconale Stad Roosendaal' is een beweging die vanuit het christelijk geloof mensen nabij wil zijn.

Zij zoekt contact met personen wiens leven dreigt te verschromelen. De solidariteit van de groep kan meerdere vormen aannemen. Er zijn ontmoetingen op de derde donderdag van de maand. Er is aandacht voor senioren en een maatjescontact van maatschappelijke stagiaires met senioren.. Er zijn contacten met de Sint Egidiusgemeenschap in Antwerpen. Er is een kerngroep die activiteiten van gebed, geloofsverdieping en diaconie organiseert. Informatie bij Jan Damen tel. 0165-593180.

In het bisdom Groningen-Leeuwarden is de Diaconale Leerweg gestart met veertig deelnemers. Het is een

tweejarig scholingstraject in diaconie voor vrijwilligers uit parochies. De mensen komen uit vier provincies: Friesland, Groningen, Flevoland en Drenthe. Ruud Heesters verzorgt wekelijks als nieuwe stafmedewerker diaconie een blog op Veel be-LOVE-nd diaconie. Wat rond katholieke diaconie inspireert, ontroert, pakt, treft, raakt, opvalt, leerzaam is, op weg helpt, op sleeptouw neemt, dwarse verbanden biedt, ogen en oren opent, tot dankbaarheid stemt. Kijk op www.veelbelovenddiaconie.web-log.nl/blog.

Het bisdom Breda benoemde in januari 2010 een bisschoppelijk gedelegeerde voor het categoriaal pastoraat. De bisschop stelde deze nieuwe functie in om de aandacht voor de geestelijke verzorging vanuit de Kerk en de Bijbelse visie op menselijke waardigheid te borgen. Bob van Geffen vertelt dat hij "in zijn werk vier c's gaat uitwerken: contact, caritas, communio en concrete ethiek. De vier woorden geven de

kernen van categoriaal pastoraat aan. In het werk komt de zorgsector aan bod en die van allerlei groepen, die de aandacht van de Kerk nodig hebben of die in een specifieke situatie verkeren".

In Delft is al jaren de jongerengroep M25 actief. Ongeveer 30 jongeren vanaf veertien jaar zetten zich in

voor de kwetsbare medemens in hun samenleving. Ze hebben zich laten inspireren door de Werken van Barmhartigheid, zoals beschreven in Mattheus 25. De jongeren gaan wandelen met bejaarden of houden een spelletjesmiddag. Met dak- en thuislozen vieren ze Kerst en Pasen in de Kerk en na afloop is er een buffet. Het contact met de mensen is heel belangrijk. Ook bemiddelt M25 in maatschappelijke stages voor jongeren. M25 doet ook mee aan vormselprojecten van jongeren. Er is een Sinterklaasfeest gehouden voor de kinderen van tienermoeders.

Het Centrum voor de Sociale Leer van de Kerk organiseert in samenwerking met het Bonifacius Instituut een summer school Katholieke Sociale Leer. Jongeren van 18-15 jaar zijn de doelgroep. Vijftien gelukkigen kunnen voor € 75 van 29 tot en met 31 augustus deelnemen. E-mail naar m.karsten@tiltenberg.org voor meer informatie.

De Raad van Kerken Arnhem heeft het initiatief genomen voor de uitreiking van een prijs voor Arnhemse diaconale projecten. Op zaterdagmiddag 18 juni is de prijsuitreiking en de presentatie van enkele projecten! Belangstellen zijn van 14.00 uur van harte welkom in de Koepelkerk, Jansplein 60 in Arnhem. De bijeenkomst zal om ca. 16.00 uur afgelopen zijn.

Cordaid Programma Nederland

Cordaid Programma Nederland helpt op diverse manieren om diaconaal werk in parochies en in Nederland mogelijk te maken. Zo is ook de vernieuwing van *Diakonie & Parochie* door Cordaid Programma Nederland mogelijk gemaakt. Dus uw diaconaal initiatief kan ondersteund worden.

Als u meer wilt weten hoe Cordaid u kan ondersteunen, bezoek dan de site www.cordaid.nl. Kijk in de menubalk naar *Over Cordaid* en klik vervolgens op *Steun voor uw project*.

Project indienen

Maakt u zich met uw stichting of vereniging sterk voor de meest kwetsbaren in Nederland? En kunt u daar wel wat extra steun bij gebruiken? Dien dan een aanvraag in bij Projecten Nederland. Met dit fonds steunt Cordaid projecten die zich richten op Nederlanders die in moeilijkheden verkeren.

Op de webstek vindt u de criteria voor projectaanvragen, het aanvraagformulier en het rapportage protocol. Meer weten?

Cordaid Nederland

Postbus 16440

2500 BK Den Haag

T: 070 31 36 255

E: bb-cn@cordaid.nl

Cordaid Bond Zonder Naam

Cordaid Bond Zonder Naam biedt in het programma Armoedebestrijding in Nederland financiële steun aan mensen in Nederland, die buiten hun schuld in de problemen zijn gekomen. Daarnaast steunt Cordaid Bond Zonder Naam projecten voor kwetsbare groepen, zoals daklozen, asielzoekers en (ex-)verslaafden.

Nieuw is de mogelijkheid om als maatje van het project SchuldHulpMaatje voor de cliënt steun aan te vragen. Cordaid Bond Zonder Naam verdubbelt de inzet die u zelf als Parochiële Caritas Instelling, diaconie of Noodfonds doet. U kunt zo meer voor uw maatje in nood doen, bijvoorbeeld om acute woonuitzetting of energie afsluiting te voorkomen of een kapotte wasmachine of koelkast te vervangen. Meer weten? Klik dan op www.cordaid.nl/nl/bond-zonder-naam-home.html

Cordaid Bond Zonder Naam

Postbus 16437

2500 BK Den Haag

T: 070-3136220

E: info@cordaidbondzondernaam.nl

Donateurs

De Diaconale Alliantie zoekt ook donateurs. Het opzetten en bijhouden van deze digitale ontmoetingsplek kost geld. We zijn geholpen met elke bijdrage, klein of groot. Uw financiële gift maakt de instandhouding van deze diaconale website mogelijk.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB),

Kamer van Koophandel 41183443,
Bankrekening nummer 171432, ten name van beheersstichting LKDB, onder vermelding van "Gift Diaconale Alliantie".

Abonneer u op Diakonie & Parochie

De kosten voor de jaargang 2011 bedragen € 17,10, inclusief portokosten. Na opgave ontvangt u de resterende nummers van de jaargang thuisgestuurd. De kosten voor de jaargang 2012 zullen maximaal € 20,00 zijn, inclusief portokosten. Voor dat bedrag heeft u een praktisch diaconaal vaktijdschrift, waardoor u op de hoogte blijft van de ontwikkelingen op het katholieke diaconale terrein.

Mail uw volledige adresgegevens naar administratie@rkdiaconie.nl

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diakonie* verstaan we:

- allerlei manieren waarop
- groepen christenen (waaronder parochies)
- zich solidariseren met mensen in nood
- of werken aan het oplossen van maatschappelijke problemen.

Diakonie & Parochie is een tijdschrift dat speciaal naar parochies en Parochiële Caritas Instellingen kijkt. Het wil de lezers helpen parochies te doen uitgroeien tot meer diaconale gemeenschappen.

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs € 17,10 in 2011, losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Voor abonnementen en bestellingen:

LKDB, Luijbenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch.

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november.

Het tijdschrift werkt nauw samen met de site van de Diaconale Alliantie www.rkdiaconie.nl

Kijk voor meer diaconale voorbeelden en meer diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee.

Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Hub Crijns, Gerard Groener, Jan Hendriks, Helena de Jong, Jacob de Jonge, Christian Jongeneel, Mieke Kerkhof-Scheenaard, Jan Maasen, Henk Meeuws, Paul Wennekes, Joep van Zijl.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Van Eck Design, Boskoop.

Druk: Drukkerij Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld. Uitgezonderd zijn foto's, gedichten en cartoons.

ISSN 0922-9647

Meditatief

Nood aan jou

Indien de noot zou zeggen:
'een noot maakt nog geen melodie',
er zou geen muziek zijn.

In dien de steen zou zeggen:
'een steen kan geen muur optrekken',
er zou geen huis zijn.

Indien de druppel zou zeggen:
'een druppel kan geen rivier worden',
er zou geen oceaan zijn.

Indien de graankorrel zou zeggen:
'een graankorrel kan geen veld bezaaien',
er zou geen oogst zijn.

Indien de mens zou zeggen:
'een liefdesgebaar kan de wereld niet redden',
nooit zou er gerechtigheid
noch vrede
noch waardigheid
noch betrouwbaarheid
in de wereld van de mensen komen.